

Міністерство освіти та науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет психології
Кафедра психології розвитку
Лабораторія історії та методології психології
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
НА ОСНОВІ ДІАГНОСТИКИ СХИЛЬНОСТІ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
на допомогу класним керівникам,
практичним психологам, ліцеїстам**

Івано-Франківськ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
2023

УДК 82.0(477); 785; 2–535.5
К41

*Друкується за ухвалою вченої ради педагогічного факультету
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника
(протокол № 10 від 24 травня 2023 р.)*

Упорядники:

Богдан КІНДРАТЮК, кандидат педагогічних наук, доктор мистецтвознавства, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика

Світлана ЛИТВИН-КІНДРАТЮК, кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології розвитку факультету психології

Рецензенти:

Лариса САВЧИНСЬКА, практична психологиня ліцею № 23 імені Романа Гурика Івано-Франківської міської ради, спеціалістка вищої категорії, психологиня-методистка;

Наталія САЛИГА, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доценка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика педагогічного факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

**Організація самовдосконалення майбутніх педагогів на
К41 основі діагностики схильності до професійної діяльності :
метод. реком. / [уклад. Б. Кіндратюк, С. Литвин-Кіндратюк].
Вид. 2-ге, випр. і доп. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т
ім. В. Стефаника, 2023. 53 с.**

Методичні рекомендації присвячені актуальній проблемі професійного самовизначення майбутніх педагогів і педагогинь на етапі уточнення своїх явлень про внутрішні ресурси та зміцнення професійних намірів. Запропоновано низку коротких тестових методик, які стануть одним із перших кроків у справі самодіагностики задатків до педагогічної діяльності. Зокрема, у поле зору учня/учениці потрапляють окремі елементи педагогічних здібностей, які стосуються сфери педагогічної комунікації. Аналіз рівня сформованості їхнього розвитку допоможе краще розвинути свої індивідуальні нахили у цій царині.

УДК 82.0(477); 785; 2–535.5

© Кіндратюк Б. Д., 2023
© Литвин-Кіндратюк С. Д., 2023
© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2023

ВСТУП

Методичні рекомендації присвячені актуальній проблемі організації профорієнтаційної роботи зі старшокласниками¹, які вже визначилися з напрямом професійної самореалізації у сфері освіти. «Як допомогти учневі усвідомити свої нахили та інтереси й на цій основі зміцнити свої професійні наміри?». Безліч подібних запитань виникають перед батьками, учителями, працівниками психологічної служби навчального закладу чи Центру кар'єрного консультування². Сучасна профорієнтаційна діагностика опирається не лише на низку діагностичних інструментів, які традиційно використовуються у цій сфері (методика ДДО Е. Климова, карти інтересів, опитувальник професійних переваг Дж. Голланда, опитувальник Л. Йованши та багато інших), а й здійснюється з використанням сукупності комп'ютеризованих психодіагностичних методик.

Найбільш відомим з-поміж них є комплекс «Профорієнтатор-UA» (<https://proforientator.com.ua>)³. У його основу покладено сучасний підхід до професійної орієнтації, який полягає в побудові багатовимірних моделей

¹ В умовах гендерної рівності нині прийнято писати здобувач/здобувачка, старшокласник і старшокласниця, майбутні педагоги й педагогині тощо, однак із метою спрощення тексту, усунення перевантаження зайвими словами в подальшому викладі опускаємо такі дублювання з надією, що Читач сприйматиме подібні терміни такими, що стосуються обох статей.

² Такі структурні підрозділи закладу освіти (установи чи підприємства) створюються «зادля забезпечення постійного психолого-педагогічного супроводу кар'єрного зростання учнівської (студентської) молоді або працівників певної установи (підприємства) відповідно до індивідуально-особистісних характеристик кожної особи» (Базиль Л. Центр кар'єрного консультування. *Енциклопедія освіти* / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. Василь Кремень]. 2-ге вид., доп. та перероб. Київ, 2021, с. 1089).

³ *Професійна орієнтація*: підруч. / Є. Єгорова, О. Ігнатович, В. Кобченко, Н. Литвинова, І. Марченко, О. Мерзлякова, В. Синявський, Г. Татаурова-Осика, А. Шевенко; [ред. Олена Ігнатович]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014, 240 с.; *Психодіагностичне забезпечення профорієнтації в системі педагогічної освіти* / Є. Єгорова, О. Ігнатович, В. Кобченко, Н. Литвинова, І. Марченко, О. Мерзлякова, В. Синявський, Г. Татаурова-Осика, А. Шевенко; [ред. Олена Ігнатович]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014, 228 с.; Каплуненко Л., Ленг Т. Профорієнтаційна діагностика: апробація та адаптація психодіагностичного комп'ютерного комплексу «Профорієнтатор-UA». *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. 2016, т. X, вип. 28, с. 186–208; *Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція)*: практич. посіб. / авт. кол. В. Панок, І. Марухина, В. Рибалка, В. Горленко, Д. Романовська, В. Предко, С. Шандрук, М. Саврасов, Н. Сосновенко / [ред. Віталій Панок]. Київ: УНМЦ практичної психології та соціальної роботи НАПН України, 2022, 192 с.

діагностики. Вони враховують основні компоненти індивідуальності – інтереси й здібності, а також низку особистісних якостей (активність, самоконтроль тощо). Після проходження тестування в межах цього комплексу здобувач освіти може ознайомитися з численними результатами діагностики, які представлені у вигляді графічного профілю, текстового повідомлення з належною інтерпретацією чи табличних даних. Усі вони допомагають молодій людині усвідомити, які професійні сфери у світі професій є найбільш сприятливими для її самореалізації. Тим самим старшокласники здійснять перші кроки у своєму фаховому самовизначенні.

Проте на початкових етапах такого самовизначення, коли учень уже вибрав напрям професіоналізації, часто-густо його фахові наміри залишаються нестійкими й потребують прояснення та зміцнення. У цій справі багато важить подальший психолого-педагогічний супровід, який здійснюють практичний психолог і класний керівник в умовах навчального закладу. Така підтримка дозволяє більш глибоко ознайомити учня із загальними вимогами до обраної ним професії, необхідними для успішним оволодінням нею спеціальними здібностями тощо. Завдяки конструюванню різноаспектних ситуацій самопізнання й саморефлексії на цьому первинному етапі створюються умови для подальшого самовиховання й саморозвитку здобувача освіти на стадії зміцнення його професійних намірів.

В умовах становлення Нової української школи заклик *Україні потрібні таланти!* близький кожному, хто хоче її розквіту. Удосконалення допрофесійної підготовки майбутніх педагогів допоможе обдарованим у цьому аспекті юнакам і юнкам знайти себе в цій значущій для суспільства професії, а решті старшокласників розвинути свої здібності в тих сферах, які відповідають їхнім нахилам та інтересам. Пропоновані читачеві методичні рекомендації дозволяють доповнити перший етап професійного самовизначення старшокласників, які вже обрали сферою подальшої самореалізації саме педагогічну діяльність, прийомами профорієнтаційної діагностики окремих задатків до педагогічних здібностей. Останні розглядаються як внутрішні ресурси, що здатні зміцнити професійні наміри старшокласників, а їхня рефлексія дозволяє більш усвідомлено підійти до вибору фаху, спонукати до самовдосконалення у цій сфері.

Мета нашої розробки бачиться у двох аспектах. По-перше, за результатами виконання низки психодіагностичних методик спонукати старшокласника до рефлексії вже наявних у його досвіді задатків до окремих педагогічних здібностей. По-друге, сприяти зміцненню професійних намірів молодого людини шляхом спрямування до самовдосконалення педагогічної обдарованості.

Відтак, наші методичні рекомендації адресовані не лише практичним психологам і класним керівникам, а насамперед сучасному здобувачеві освіти – учню нового типу, який є суб'єктом педагогічного процесу в умовах модерного українського навчального закладу. Це здобувач, який має гострий, допитливий інтерес до навколишнього світу, критичний і гнучкий розум, уміє оцінити свої можливості й сміливо ставить завдання стосовно самовдосконалення своєї особистості, зокрема, шляхом конструювання індивідуальної освітньої траєкторії⁴. Під останньою розуміють персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти. Такі можливості формуються на основі його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, потенцій і досвіду, ґрунтується на обранні здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності й запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їхньої складності, методів, інших засобів навчання⁵.

У своїх рекомендаціях ми врахували цінний досвід нашого вишу стосовно організації діяльності факультету майбутнього вчителя, деканом якого безупинно був доцент, згодом професор Володимир Костів (1955–2018)⁶.

⁴ Терміни *самовдосконалення* та *самовиховання* в нашій розробці застосовуємо як синоніми. Ураховуємо й те, що перше поняття, на наш погляд, має дещо привабливіше забарвлення, особливо для підростаючого покоління.

⁵ Засекіна Т. Індивідуальна освітня траєкторія. *Енциклопедія освіти*, с. 387.

⁶ В. Костівим уперше в родинній фамілогії розроблена типологічна класифікація нуклеарних сімей, побудована із застосуванням складових основи родинних взаємовідносин, захищена одна з перших кандидатських дисертацій, присвячених проблематиці неповних сімей, опубліковано особисто й у співавторстві зі своїми аспірантами та здобувачами цілу низку праць із питань родинної педагогіки й психології. Основними працями В. Костіва є: індивідуальні роботи – *Народно-педагогічні ідеї минулого у формуванні сучасного сім'янина* (1996), *Методика виявлення рівня моральної вихованості дітей із неповних сімей* (1996), *Консультативна робота з проблем родинного виховання у неповній сім'ї* (1998), *Моральне виховання дітей із неповних сімей* (2001); колективна монографія – *Дослідження креативної культури особистості старшокласника* (2007); роботи в співавторстві – *Виявлення готовності майбутніх виховників до педагогічної взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями* (1997, співавтор Богдан Ковбас), *Родинна педагогіка: у 3-х томах, т. 1: Основи родинних взаємовідносин; т. 2: Основи родинного виховання* (2002, 2006, співавтор Б. Ковбас) та ін.; редагування збірників – *Родинні взаємини і проблеми виховання дітей* (1995), *Методи дослідження ціннісних орієнтацій учнівської молоді* (1997), *Педагогічна співпраця вчителів і батьків* (1997), *Українознавство у педагогічному процесі освітніх установ* (1997), *Формування правової культури школярів* (1998), *Історія Угринова: Нариси з історії села Угринів Тисменицького району Івано-Франківської області* (2000), *Формування сім'янина в процесі засвоєння учнями знань з історії* (2001), *Формування громадянської культури особистості (культурологічно-синергетичний підхід)* (2015), *Дослідження проблем громадянської культури особистості культурологічно-синергетичний підхід* (2016), *Психолого-педагогічний супровід дітей із неповних сімей: партнерська взаємодія* (2016), *Формування адекватного материнського ставлення до дитини в позааілюбній сім'ї* (2017) та ін.

Розділ I

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВА ДІАГНОСТИКИ ЗАДАТКІВ ДО ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Учительська професія ставить перед особистістю різноманітні складні вимоги. Гублячись у морі якостей, які необхідно сформувати в собі, щоб стати *компетентним педагогом*, деякі здобувачі освіти не раз сліпо наслідують улюблених педагогів або просто уникають повторювати огріхи малопривабливих. Інші втрачають орієнтири процесу самовизначення у цій сфері й ускладнюють траєкторію подальшого професійного росту. Як допомогти майбутньому педагогу здійснити свою мрію?

Варто зазначити, що абсолютно схожих за стилем своєї діяльності та педагогічної комунікації педагогів не буває. Кожен із них володіє різноманітними професійним досвідом, має свої творчі напрацювання, виявляє відмінну структуру педагогічних здібностей, реалізує складну конфігурацію темпераментальних і характерологічних якостей. Водночас у структурі потенціалу педагога варто виокремити низку професійних орієнтирів, які, на нашу думку, є передумовою його успішної педагогічної діяльності. Соціальне замовлення стосовно відбору обдарованої молоді на педагогічні спеціальності вищої школи ставить ряд важливих вимог, які опишемо у вигляді чотирьох основних.

По-перше, **робота вчителя нерозривно пов'язана з творчістю**. Вона характеризується здатністю по-новому підходити до розв'язання традиційних навчальних задач. Педагог-майстер не боїться труднощів у роботі, настирливо бореться за успіх і високі досягнення в освітній діяльності, має багату пізнавальну мотивацію, є вельми самостійною особистістю.

По-друге, для вчителя завжди багато важать добрі **організаторські здібності**, які спираються на його комунікативний потенціал і комунікативну компетентність. Він повинен уміти конструктивно взаємодіяти з учнями, спілкуватися з ними, тобто **ефективно управляти навчально-пізнавальною діяльністю школярів** в умовах очного чи дистанційного навчання. Вагомим тут бачиться здатність педагога в діалозі з учнями вибудовувати цілу низку оптимальних едукативних ситуацій, які активізують мотивацію учнів, забезпечують різноаспектне сприймання та осмислення навчального матеріалу, стають передумовою його розуміння та узагальнення, зрештою, завдяки закріпленню й застосуванню прийомів творчого осягнення навчального матеріалу, спрямовують учнів на розвиток предметних компетентностей.

По-третє, учитель не фіксує всі відомості на електронних носіях, не завжди їх тиражує, а переважно **безпосередньо організовує засвоєння цього матеріалу, зокрема, засобами мовленнєвої передачі** в умовах очного чи дистанційного навчання. Учитель має керуватися у своїй діяльності принципами педагогічної етики, співробітництва, партнерства, ставитися до здобувачів освіти толерантно, виражено, виявляти загальну готовність до педагогічної емпатії та реально виявляти її ситуативно.

По-четверте, діяльність учителя має інформаційний характер. Він повинен уміти *складне зробити доступним, а доступне – цікавим*. Тобто при поясненні нової інформації спиратися на знання про динаміку розвою навчальної мотивації та її структуру, вікові особливості розвитку пізнавальних процесів учнів, зокрема їхньої пам'яті й мислення тощо. Відтак сам учитель зобов'язаний уміти працювати з джерелами інформації, сприймати її та, використовуючи різні прийоми, засвоювати, аби, узагальнивши, доступно, урахувавши попередні знання школяра, роз'яснювати йому наукові відомості, спонукати кожного до їхнього "відкриття". Тобто вчителю необхідно мати достатньо **високий рівень розвитку інтелектуального потенціалу**.

Відтак, опираючись на перелічені вимоги, пропонуємо учневі, який у процесі первинного професійного самовизначення знаходиться на роздоріжжі й потребує *зміцнення своїх професійних намірів* ознайомитися з низкою експрес-тестів, які допоможуть оцінити свої внутрішні ресурси, що дотичні до тих чи інших видів педагогічних здібностей. Найперше напишемо про організаторські здібності вчителя, на окремі задатки до яких проливає світло тест, що визначає рівень потреби в досягненнях (Ю. Орлов, В. Шкуркін). По-друге, про задатки учня до майбутніх комунікативних здібностей у професійній діяльності підкажуть результати виконання тесту, що визначає рівень потреби в спілкуванні (Н. Кучевська). Далі здобувачеві освіти пропонується поміркувати над тим, чи готовий він співчувати іншим людям, чи легко йому це вдається. У спробах осмислення внутрішніх ресурсів емпатії, яка є важливою складовою перцептивних здібностей учителя, допоможе невеликий тест, що спрямований на визначання рівня потреби у співчутті (А. Маграбян, Н. Епштейн). Також із метою врахування загальних передумов розвитку гнучкості педагогічного мислення пропонується виконати дві субшкали знаного тесту структури інтелекту Р. Амтхауера. При створенні набору цих методик урахувалася їхня компактність, можливість порівняння в процесі самодіагностики результатів названих завдань шляхом створення певного профіля. Припускається, що отримані в процесі цієї роботи результати здатні відобразити рівень розвитку задатків особистості до окремих сторін педагогічних здібностей. Їхня візуалізація у вигляді графіка чи своєрідного *профіля* може, на нашу думку, поглибити уявлення майбутнього педагога

про відповідність особистісним ресурсам його професійного наміру, спонукати до його зміцнення шляхом самовиховання. Зазначені методики прості у виконанні. Для створення уявлення про певний *профіль* схильності до педагогічної діяльності в тексті пропонується перелік можливих варіантів виконання всіх завдань за рівнями реалізації та їхня коротка інтерпретація (див. їхній перелік на с. 44–52). Важливо також, аби підібрані методики діагностували ті якості, які в сукупності складають модель сучасного вчителя.

Таким чином, нами зібрана комбінація з чотирьох логічно взаємопов'язаних методик, які доступні для комплексного використання та відповідають вищеназваним умовам.

На завершення відзначимо деяку особливість внутрішньої будови тестових завдань. Для більш диференційованої оцінки різних варіантів відповідей, а ми їх налічуємо до 81 (див. Додаток), нами проведено рангування методик за рівнем значимості.

Розділ II

САМОВИХОВАННЯ – ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ШЛЯХІВ ОВОЛОДІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ⁷

Перш за все окреслимо низку наукових понять, до яких ми будемо звертатися в подальшому викладі й запропонуємо їхнє тлумачення. До таких понять відносимо насамперед *професійно-педагогічна культура, педагогічне самовиховання, самовдосконалення, педагогічна самоосвіта* та ін. Під **професійно-педагогічною культурою**, опираючись на результати численних досліджень, розуміємо гармонію в реалізації особистістю всіх сторін педагогічної діяльності на високому рівні (гуманістичної спрямованості, творчих здібностей, психолого-педагогічної компетентності, педагогічного мислення та самовдосконалення тощо). Вона є не тільки частиною загальної культури особистості, а й конкретним її проявом. Науковці довели, що задатки до педагогічних здібностей, від яких значною мірою залежить швидкість оволодіння професійно-педагогічною діяльністю, можуть виявлятися в ранньому юнацькому віці й трансформуватися в окремі елементи цих здібностей ще до навчання в педагогічних навчальних інституціях.

Формування професійно-педагогічної культури вимагає від учителя гнучкого мислення, педагогічної рефлексії, адекватної самооцінки, доброї саморегуляції, тобто тих якостей, які є основою розвитку **професійної компетентності** в цій царині. Подальше ускладнення професійної картини світу педагога, виникнення різноманітних видів самовпливу – усі ці та інші зміни, які ведуть до більш ефективного функціонування професійної ідентичності працівника освіти, називаємо **професійним самовдосконаленням**. Цей процес відбувається зазвичай нерівномірно – здійснюється раптово, на основі педагогічних інсайтів⁸, то поступово; як цілеспрямовано, так і епізодично на тлі загальних завдань професійної діяльності та подій повсякденного життя. Найвищим рівнем самовдосконалення вчителя виступає професійне самовиховання, як постійна, самостійна, цілеспрямована робота стосовно вдосконалення свого «Я», власної особистості в ході професійної активності⁹.

⁷ Скульський Р. *Формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів: із досвіду роботи*. Івано-Франківськ, 1991, 28 с. Роман Скульський (1935–2004) – професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, член-кореспондент Академії педагогічних наук України.

⁸ Інсайт (від англ. insight = проникливість, проникнення в суть, розуміння, осяяння, раптова здогадка, прозріння).

⁹ Див. ще, приміром: Султанова Л. Педагогічна культура. *Енциклопедія освіти*, с. 716–717; Зязюн І. Педагогічна майстерність. *Там само*, с. 717–720.

Самовиховання присутнє протягом усього життєвого шляху людини, воно виступає своєрідним каталізатором соціалізації особистості. Особливо яскраво прагнення до самовдосконалення проявляється в періоди між дитинством і дорослістю. У їхніх межах особистість спрямовується на пізнання своїх задатків і здібностей, бажає найбільш ефективно досягнути свій творчий потенціал із тим, аби більш усвідомлено увійти в майбутньому у світ дорослих. Форми самовиховання, з урахуванням вікового й індивідуального розвитку школяра, дуже різноманітні. Вони проявляються у формі пристосування, наслідування, орієнтації на старших, ровесників, героїв казок, оповідань, мульт- і кінофільмів, комп'ютерних ігор тощо. Особливо помітною стає потреба у самопізнанні в підлітковому віці, який є провідним для розвитку особистісної ідентичності. Для старшокласників проблематика вибору професії набирає ваги, оскільки дозволяє більш реально побудувати життєву перспективу, визначити значущі цілі та завдання самореалізації в сучасному суспільстві, в якому центральною визначається професіоналізація, тобто трудова соціалізація. У світі сучасних професій особливою пошаною завжди користується професія лікаря, військового, педагога та ін. Мотиви самовиховання, які опираються на первинні уявлення про омріяну професію та перші кроки до самовизначення в її сфері, виникають у разі усвідомлення учнем своєї захопленості справою, якій має намір присвятити все своє життя, або ж розуміння неповноти своїх внутрішніх ресурсів попри велике бажання стати вчителем. Мотиви самовдосконалення стають стійкими, усвідомленими й домінуючими в системі мотивації юнака чи юнки, набувають значної дієвості, проявляються в їхній реальній поведінці в роботі над собою. Водночас, завдання педагогів – допомогти старшокласникам більш усвідомлено ставити завдання стосовно професійного самовизначення та проходити його основні етапи, окреслювати в них абрис омріяних освітніх траєкторій. У цьому процесі ваги набуває здатність до особистісної рефлексії, яка охоплює різні аспекти самопізнання, зокрема самоаналізу та розуміння рівня сформованості своїх задатків і нахилів.

Процес професійно-педагогічного самовдосконалення передбачає низку **етапів**: перший – підготовчий, який тісно пов'язаний із процесом первинного професійного самовизначення (діагностика інтересів, здібностей, нахилів гімназистів і ліцеїстів); другий – творення виховного ідеалу (уявлень, понять про довершену модель сучасного педагога-освітянина та його діяльності); третій – роз'яснення суті процесу самовдосконалення; четвертий – оволодіння методами й прийомами самовиховання; п'ята, остання стадія – самоаналіз, самодіагностика результатів самовиховання. Складність організації цих його етапів, як міркуємо, полягає в недостатній розробці першої підготовчої фази, а, власне, мотиваційному потенціалу первинного професійного самовизначення. На нашу думку,

вагомою ланкою цього процесу є подальше уточнення, рефлексія власних особистісних ресурсів, що спирається на діагностику чи самодіагностику інтересів і схильностей на цьому терені. Тому зрозуміло, чому наступні етапи стосовно до підготовки майбутніх освітян у плані саморозвитку виявилися недостатньо проробленими в методичному аспекті.

Своїми рекомендаціями норavimo збагатити вже існуючі напрацювання на цьому терені, надати конкретну допомогу освітнім працівникам, зокрема, практичним психологам і класним керівникам у площині допрофесійної підготовки майбутніх педагогів на етапі фахового самовизначення. Їхні намагання усвідомити власні внутрішні можливості дозволяють зміцнити мотивацію цього вибору, а перші спроби психологічної діагностики задатків до окремих елементів педагогічних здібностей сприятиме накресленню шляхів удосконалення таких резервів. На цій основі пропонуємо орієнтовні варіанти розробок перших організованих занять, які спонукатимуть юнаків і юнок до самоініціативної роботи над собою.

Значна кількість літератури з питань теорії самовиховання звільняє укладачів методичних рекомендацій від спеціального наукового аналізу цієї проблеми. Уважаємо за необхідне тільки привести список основних літературних джерел, опрацювання яких буде корисним усім, хто цікавиться проблемами професійно-педагогічного самовдосконалення. Так, класний керівник, педагог-організатор, опираючись на вказані роботи, зможуть швидше, по-новому підготуватися до бесіди з майбутніми педагогами, краще зорієнтувати їх на самостійний підбір літературних джерел і їхнє наступне опрацювання. Ліцеїсти після ознайомлення з віднайденими, підібраними джерелами, їх анотаціями зможуть краще пізнати себе й застосувати можливі методи самовпливу. Опираючись на приведений список літератури, ми намагаємося сформуванати у професіонала вміння використати почерпнуті в джерелах знання в реальній роботі педагогів, які організовують допрофесійну підготовку майбутніх освітян, а старшокласників прагнемо націлити на саморозвиток у різних сферах діяльності.

Розділ III

ПРОГРАМА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Представимо коротку програму дій на теренах профорієнтаційної діагностики. Її пропонуємо застосувати для уточнення внутрішніх ресурсів старшокласника, який має намір стати педагогом. Для цього пропонується виконати низку завдань, які мають на меті з'ясувати наявність в особистості декотрих задатків до педагогічних здібностей. Порівняння результатів виконання всіх чотирьох завдань допоможе в першому наближенні окреслити структуру схильності старшокласника до діяльності у цій сфері. Завдання представлені у форматі невеликих тестових методик, або є фрагментами з декотрих більш обсягових тестів (тест інтелекту Амтхауера).

Наведемо організацію етапів проведення такої фокусної профорієнтаційної діагностики схильності до педагогічної діяльності, яка проводиться практичним психологом спільно з класним керівником в освітньому просторі класу. Результати цієї роботи, рівень її успішності можуть спонукати учнів до рефлексії власних педагогічних задатків, їхньої структури. У процесі профорієнтаційної зустрічі, з тим під час виховних заходів, які проводяться класним керівником, зміцнюється мотивації вибору учнями згаданої професії шляхом окреслення напрямів самовдосконалення з огляду на можливості гармонізації структури цих задатків.

1. Підготуйте кілька листів паперу, ручку чи олівець. Якщо дослідження проводиться в групі старшокласників, то забезпечте учасників належним матеріалом.

2. Сплануйте час проведення (для виконання кожного з тестів ПД, ПС, ПЕ потрібно в середньому 30 хв, окрім тесту ОІ, де час виконання обмежений). Якщо дослідження проводиться в групі, класі, то необхідно звернути увагу на те, чи налаштовані школярі в цей день брати участь у цій роботі, а також на деякі інші чинники (вияви втоми, день тижня, перша чи друга зміна навчання тощо).

3. Чітко поясніть інструкцію, яка додається до кожного тесту, перевірте, чи зрозуміли її старшокласники.

4. Запропонуйте виконувати завдання не поспішаючи, очікуючи письмової відповіді на кожен із них. Ще краще, особливо це стосується методики особливостей інтелекту (№ 4), запропонувати кожному учаснику ознайомитися із завданнями в письмовій формі.

5. Зберіть протоколи-відповіді учасників дослідження, попередньо перевіривши, чи всі вони подані з указаними П. І. П. та статі, також можна запропонувати проаналізувати результати роботи разом зі старшоклас-

никами: порахувати отримані бали, визначити результат, ознайомитися з його інтерпретацією.

6. Розшифруйте кожен протокол згідно ключа методики. Далі слід присвоїти відповідну кількість балів, порівняти з інтерпретацією, яка стосується цього рівня балів.

Наприклад, роботу виконувала учениця, її результати такі:
методика № 1 (ПД) – 17 балів = рівень вищий середнього;
методика № 2 (ПС) – 19 балів = помірний рівень;
методика № 3 (ПЕ) – 28 балів = рівень вищий середнього;
методика № 4 (ОІ) – 35 балів = середній рівень.

Пояснимо цей приклад детальніше. Так, для чіткого уявлення про ідеал, якого ви хочете досягти в процесі самовдосконалення, радимо уважно прочитати всі пояснення до кожного тесту, а також порівняти свій результат і найвищий можливий. Тоді ви побачите перспективу у формуванні тої якості, яку необхідно в собі культивувати, розвивати шляхом самовиховання. Наприклад, у випадку стосовно тесту ПС (19 балів) отримали відповідь: «Ви любите спілкуватися з близькими, ... але Вас дратує велика гомінлива компанія, ... інколи шукаєте самотності тощо». Одночасно найвищий бал у цій методиці трактується так: «Вам притаманне постійне бажання встановлювати дружні стосунки, потреба в численних контактах, знайомствах, у розширенні сфери свого спілкування. Ви схильці до участі в ... масових заходах Вас притягують багатолюдні натовпи, гуляння, де багато вражень і подій». У цьому випадку кажемо про притаманний вам стиль комунікації в повсякденному житті, який може видаватися прийнятним, або ж ви бажаєте його покращити, удосконалити. Проте, слід пам'ятати, що вимоги до рівня розвитку комунікативних здібностей у роботі педагога є досить високими. Тут важливими вважаються, як готовність до комунікації (**комунікативні задатки**), так і їхній вищий рівень – **педагогічні здібності**. Останні розвиваються із часом під час виробничої практики на старших курсах навчання на педагогічних спеціальностях вишів і безпосередньо у фаховій діяльності вчителя з огляду на стаж його роботи. Професійні комунікативні здібності вчителя виявляються, насамперед, у його здатності до ефективної взаємодії в різноманітних педагогічних ситуаціях із різними віковими категоріями учнів, а також колегами-вчителями й батьками. Тому, у разі свідомого вибору професії педагога й бажанні розвинути свій комунікативний ресурс, старшокласнику варто звернутися за допомогою до шкільного психолога. Саме він може посприяти розвитку учня в цьому напрямі шляхом залучення до різних форм допомоги, зокрема – участі в соціально-психологічних, комунікативних тренінгах.

З огляду на отримані результати в учнів виникають запитання «Як розвинути професійну культуру педагога, його педагогічні здібності? Як

стати більш терпимим і відкритим у спілкуванні? На ці та інші запитання ми спробуємо дати відповіді в розділі IV, а також Ви багато дізнаєтесь, якщо опрацюєте рекомендовані літературні джерела, наприклад, за №№ 1, 3, 4, 6–8 та інші із цієї проблеми (с. 38–43).

7. Переведіть отримані дані по кожній методиці окремо (сирі результати) в узагальнені дані (шкальні результати). Для цього необхідно звернутися до таблиці № 1 (див. на с. 27 наших рекомендацій). Останній етап роботи є узагальненням усіх відповідей.

8. Отже, див. таблицю № 1 (с. 27):

методика 1 (ПД) – 17 балів = високий шкальний рівень – A_3 (20 балів)

методика 2 (ПС) – 19 балів = низький шкальний рівень – B_1 (10 балів)

методика 3 (ПЕ) – 28 балів = середній шкальний рівень – C_2 (30 балів)

методика 4 (ОІ) – 35 балів = середній шкальний рівень – X_2 (40 балів)

9. Зведіть отримані шкальні оцінки у формулу й розшифруйте її зміст. Наприклад, $A_3B_1C_2X_2 = 26-10-30-40=100$. Це варіант № 42 (див. додаток на с. 48). Його зміст такий: «У цілому низький, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Добре проявляється потреба у співчутті, в основному вірно розв'язані інтелектуальні завдання, особливо яскраво виражена потреба в досягненнях, потреба у спілкуванні оцінена найнижче».

Отже, остаточне узагальнення результатів допоможе педагогу-організатору самовдосконалення ліцеїстів краще визначати напрям, інтенсивність виховного впливу з метою зміцнення їхнього професійного наміру, зокрема мотивації. У подальшій профорієнтаційній роботі необхідно, опираючись на більш стійку мотивацію професійної самореалізації школяра, виявлених задатків до педагогічних здібностей, зокрема організаторських, комунікативних і перцептивних, активізувати потребу майбутнього педагога в спілкуванні та поетапно розвивати навички й уміння у цій сфері на основі моделювання педагогічних ситуацій (див. фрагмент 3, с. 32).

БАЖАЄМО ВАМ УСПІХУ!

Завдання № 1
ТЕСТ «ПОТРЕБА В ДОСЯГНЕННЯХ»
(ШИФР – ПД)

Інструкція

Якщо Ви будете згодні з твердженням, то вкажіть «Так», якщо ж не згодні, то вкажіть «Ні». Майте на увазі, що твердження дуже короткі й не можуть містити в собі всі необхідні подробиці. Уявляйте собі типові ситуації.

Можливо, що деякі твердження Вам важко буде пов'язати зі своїм життям. І в цьому випадку все ж таки спробуйте відповісти «Так» або «Ні». Не намагайтеся справити свідомо прихильне враження. Вільно висловлюйте свою думку. Хороших або поганих відповідей не існує.

Після відповідей із допомогою ключа підрахуйте кількість збігів і визначте свій рівень потреби в досягненнях.

1. Вважаю, що успіх у житті залежить швидше від нагоди, аніж від розрахунку.

2. Якщо я позбавлюся улюбленого заняття, то життя для мене втратить сенс.

3. Для мене в усякій справі важливішим є її виконання, а не кінцевий результат.

4. Вважаю, що люди більше страждають від невдач на роботі, аніж від поганих взаємовідносин з близькими.

5. На мою думку, більшість людей живе далекими цілями, а не близькими.

6. У моєму житті було більше успіхів, аніж невдач.

7. Емоційні люди мені подобаються більше, аніж діяльні.

8. Навіть у звичній роботі я намагаюсь удосконалити деякі її елементи.

9. Захоплений (захоплена) думками про успіх, я можу забути про запобіжні заходи.

10. Мої батьки вважали мене дещо ледачою дитиною.

11. Думаю, що в моїх невдачах винуваті скоріше обставини, аніж я сам.

12. Мої батьки занадто суворо контролюють мене.

13. Терпіння в мене більше, аніж здібностей.

14. Лінощі, а не сумніви в успіху, примушують мене часто відмовлятися від своїх намірів.

15. Думаю, що я впевнена в собі людина.

16. Заради успіху я можу ризикнути, навіть якщо шанси не на мою користь.

17. Мені важко довго виконувати роботу, яка вимагає терпеливого сидіння.

18. Коли все йде гладко, моя енергія посилюється.

19. Якби я був журналістом, то писав би скоріше про оригінальні винаходи людей, аніж про дивовижні події.

20. Мої близькі, зазвичай, не схвалюють моїх планів.

21. Рівень моїх вимог до життя нижчий, аніж у моїх товаришів.

22. Мені здається, що наполегливості в мені більше, аніж здібностей.

КЛЮЧ ДО ТЕСТУ ПД

1 НІ	9 НІ	13 НІ	2 ТАК	14 ТАК	21 ТАК
3 НІ	10 НІ	15 НІ	6 ТАК	16 ТАК	22 ТАК
4 НІ	11 НІ	17 НІ	7 ТАК	18 ТАК	
5 НІ	12 НІ	20 НІ	8 ТАК	19 ТАК	

Інтерпретація¹⁰

Рівень НИЗЬКИЙ – 0–10 балів.

Результати виконаного Вами завдання № 1 свідчать про те, що Вам необхідно сформувані в собі стійку цілеспрямованість у роботі та навчанні. Під час нього Вам необхідний зрозумілий взірець, алгоритм, або наочний приклад. Успішність Вашої роботи значною мірою залежить від заохочення з боку інших (батьків, учителів, викладачів). Цьому сприяє також громадська думка класу, яка Вас стимулює.

Рівень НИЖЧИЙ СЕРЕДНЬОГО – 11–12 балів.

Результати виконаного Вами завдання № 1 свідчать про Вашу достатню цілеспрямованість, бажання отримати задоволення від роботи та навчання. Ви не завжди самостійні в розв'язанні складних проблемних завдань, інколи переоцінюєте свої можливості й не вмієте розв'язувати завдання спільно з іншими.

Рівень СЕРЕДНІЙ – 13–14 балів.

Результати виконаного Вами завдання № 1 свідчать про те, що Вам притаманне бажання зробити справу краще, аніж Ви її зробили раніше. Ви цілеспрямовані. Для Вас характерна стійка орієнтація на успіх і відсут-

¹⁰ Зверніть увагу на те, що інтерпретація результату з кожного окремого тесту (ПД, ПС і т. д.) є оцінкою просто вселюдської якості. Ця трактовка відрізняється від оцінки й тлумачення цього ж результату, але вже в системі чотирьох тестів укупі, які разом спрямовані на визначення суто професійної структури схильностей. Кожна професія ставить свої вимоги перед людиною. Наше бачення вимог до фаху педагога висвітлено в попередніх розділах (див. розділ I), що зумовлює зміну акцентів у остаточному тлумаченні результатів (див. Додаток).

ність духу суперництва. Разом із тим, Вам ще необхідно формувати в себе вміння розв'язувати завдання нестереотипно, по-новому.

Рівень **ВИЩИЙ СЕРЕДНЬОГО** – 15–16 балів.

Результати виконаного Вами завдання № 1 свідчать про те, що Ви схильні захоплюватися роботою, умієте навчатися з інтересом. Вам притаманні незадоволеність досягнутим, стійка орієнтація на успішне розв'язання нових завдань. Ви незалежні в прийнятті рішень і, разом із тим, любите працювати в колективі.

Рівень **ВИСОКИЙ** – 17 та вище балів.

Результати виконаного Вами завдання № 1 свідчать про те, що Ви схильні до творчості, ініціативи, відчуваєте невдоволеність від легких, типових шляхів розв'язку задач. У процесі складного пошуку у Вас виникають приємні позитивні переживання від досягнутого й самого процесу переборення труднощів. У Вас достатньо сформована настанова на колективне розв'язання проблемних завдань.

Завдання № 2 **ТЕСТ «ПОТРЕБА В СПІЛКУВАННІ»** **(ШИФР – ПС)**

Інструкція аналогічна тесту ПД

1. Я отримую задоволення, коли беру участь у різних торжествах.
2. Я не можу стримати свої бажання навіть тоді, якщо вони суперечать бажанням моїх друзів.
3. Мені подобається виявляти до когось свою прихильність.
4. Я більше зацікавлений (зацікавлена) на тому, аби завоювати вплив на людину, аніж її дружбу.
5. Я відчуваю, що в стосунках із друзями в мене більше прав, аніж обов'язків.
6. Коли я дізнаюся про успіхи мого товариша, у мене, чомусь, погіршується настрій.
7. Щоб бути задоволеним собою, я повинен кому-небудь у чомусь, допомогти.
8. Мої турботи зникають, коли я опиняюся серед товаришів, однодумців.
9. Мої друзі мені добре набридли.
10. Коли я роблю важливу роботу, присутність людей мене дратує.
11. У безвихідному становищі я кажу тільки ту долю правди, яка, на мою думку, не пошкодить моїм друзям і знайомим.
12. У важкій ситуації я думаю не стільки про себе, як про близьку мені людину.

13. Неприємності в друзів викликають у мене таке співчуття, що я можу захворіти.

14. Мені приємно допомагати іншим, навіть тоді, коли це завдає мені чимало клопотів.

15. Поважаючи друга, я можу погодитися з його думкою, навіть, якщо він помиляється.

16. Мені більше подобаються пригодницькі оповідання, аніж оповідання про кохання.

17. Сцени насильства в кіно викликають у мене відразу.

18. На самоті я відчуваю тривогу й напруженість більше, аніж тоді, коли знаходжуся серед людей.

19. Я вважаю, що основною радістю в житті є спілкування.

20. Мені жаль безпритульних кішок і собак.

21. Я волію мати менше друзів, але більше близьких.

22. Я люблю бувати серед людей.

23. Я довго переживаю після сварки з близькими,

24. У мене значно більше близьких друзів, аніж в інших.

25. Я більше прагну досягти успіхів у змаганні з іншими людьми, аніж дружити з ними.

26. Я більше довіряю власній інтуїції та уяві про людей, аніж судженням про них інших.

27. Я віддаю перевагу більше матеріальному забезпеченню та благополуччю, аніж радості спілкування з приємними людьми.

28. Я співчуваю людям, у яких немає близьких друзів.

29. Стосовно мене, то люди часто невдячні.

30. Я люблю розповіді про безкорисливу дружбу.

31. Заради друга я можу пожертвувати своїми інтересами.

32. У дитинстві я був у товаристві, яке завжди трималося разом.

33. Якщо б я був журналістом, то із задоволенням писав би про силу дружби.

КЛЮЧ ДО ТЕСТУ ПС

1. ТАК.	2. ТАК.	3. НІ.	4. НІ.	5. НІ.	6. НІ.	7. ТАК.
8. ТАК.	9. НІ.	10. НІ.	11. ТАК.	12. ТАК.	13. ТАК.	14. ТАК.
15. НІ.	16. НІ.	17. ТАК.	18. ТАК.	19. ТАК.	20. ТАК.	21. ТАК.
22. ТАК.	23. ТАК.	24. ТАК.	25. НІ.	26. ТАК.	27. НІ.	28. ТАК.
29. НІ.	30. ТАК.	31. ТАК.	32. ТАК.	33. ТАК.		

Інтерпретація:

1. Рівень НИЗЬКИЙ (0–21 бали представники чоловічої статі; 0–23 бали – жіночої).

Для Вас характерне бажання після роботи чи навчання хоч трохи побути на самоті. Часто Ви не готові до встановлення контактів із ве-

ликою кількістю людей. У розмові Ви офіційні й стримані, намагаєтесь підтримувати дистанцію між собою та співрозмовником.

2. Рівень НИЖЧИЙ СЕРЕДНЬОГО (22–23 чол.; 24–26 жін.).

Ви спілкуєтесь із людьми в залежності від ситуації та настрою: інколи із задоволенням, інколи уникаєте спілкування, шукаєте самотності, Ви любите спілкуватися із близькими, давніми знайомими, товаришами, але Вас часто дратує велика гомінлива компанія, необхідність перебувати серед малознайомих людей.

3. Рівень СЕРЕДНІЙ (24–25 балів чол.; 27–28 балів жін.).

Ви достатньо комунікабельні. Намагаєтесь підтримувати та відновлювати хороші стосунки з людьми. У Вас значна потреба в позитивних, насичених емоційних контактах. Ви намагаєтесь ближче познайомитись із людьми, допомагати їм, особливо Ви цінуєте своїх близьких друзів.

4. Рівень ВИЩИЙ СЕРЕДНЬОГО (26–28 балів чол.; 29–30 балів жін.).

Ви любите спілкуватися, схильні завжди розширювати сферу контактів і встановлювати добрі стосунки з багатьма людьми. Ви намагаєтесь бути в центрі уваги, стати “душею” компанії, а також норевите допомагати іншим і здатні прощати заради збереження хороших стосунків.

5. Рівень ВИСОКИЙ (29 балів і вище чол.; 31 бал і вище жінки).

Вам притаманне постійне бажання встановлювати дружні стосунки, потреба в численних контактах, знайомствах, у розширенні сфери свого спілкування. Ви схильні до участі в спільних масових заходах, метою яких є хороший настрій і встановлення теплих взаємовідносин. Вас притягують багатолюдні натовпи, гуляння, де багато вражень і подій. Але чи корисне Вам це все?

Завдання № 3

ТЕСТ «ПОТРЕБА У СПІВЧУТТІ»

(ШИФР – ПЕ)

Інструкція

Прочитайте запитання тесту й згадайте, як ви реагуєте, що Ви переживаєте, як поводить себе в ситуаціях, які пропонуються у твердженнях. Якщо частіше так, як у запитанні-судженні, то в протокольному листі вкажіть «ТАК», якщо інакше – то напишіть «НІ».

ЗМІСТ ТЕСТУ

1. Мене засмучує, коли я бачу, що хтось незнайомий відчуває себе серед людей самотнім.
2. Люди перебільшують сприйнятливність тварин та їхню здатність почувати.
3. Мені неприємно, коли люди, не криючись, виявляють свої почуття.

4. Мене дратує, коли нещасна людина жаліє себе.
5. Я починаю нервувати, коли хто-небудь поряд зі мною нервується.
6. Я вважаю, що плакати від щастя нерозумно.
7. Я переймаюся проблемами своїх друзів.
8. Інколи пісні про кохання дуже хвилюють мене.
9. Я дуже хвилююся, коли змушений (змушена) повідомити людям неприємну звістку.
10. Мій настрій значною мірою залежить від людей, які мене оточують.
11. Своєю більшістю іноземці холодні й байдужі.
12. Я хотів би (хотіла б) набути професію, пов'язану зі спілкуванням із людьми.
13. Я не дуже засмучуюся, коли мій друг діє необдуманно.
14. Я люблю спостерігати, як люди приймають подарунки.
15. Одинокі люди часто бувають недобррозичливими.
16. Коли я бачу людину, яка плаче, то сам (сама) засмучуюся.
17. При сприйманні деяких пісень, я почуваю себе щасливим (щасливою).
18. Коли я читаю книгу (роман, повість та інше), то так переживаю про все, що читаю, ніби це відбувається насправді.
19. Я завжди серджуся, коли бачу, що з кимось погано поводяться.
20. Я можу залишитися спокійним (спокійною) навіть тоді, коли всі навколо мене хвилюються.
21. Якщо мій друг починає обговорювати зі мною свої проблеми, я намагаюся перевести розмову на іншу тему.
22. Мені незрозуміло, чому, дивлячись кінофільм, деякі люди зітхають і плачуть.
23. Чужий сміх не діє на мене заразливо.
24. Коли я приймаю рішення, почуття інших людей на це, як правило, не впливають.
25. Я втрачаю душевний спокій (рівновагу), якщо оточуючі чимось пригнічені.
26. Мене дратує, якщо люди засмучуються через дрібниці.
27. Мене прикро вражає страждання тварин.
28. Незрозуміло, чому переживають через те, що відбувається в художньому кінофільмі чи прозовому або поетичному творі.
29. Я дуже засмучуюся, коли бачу безпомічних старих людей.
30. Чужі сльози викликають у мене роздратування, а не співчуття.
31. Я дуже переживаю, коли дивлюся кінофільми.
32. Я можу залишатися байдужим (байдужою), незважаючи на те, що навколо хвилюються.
33. Маленькі діти плачуть безпричинно.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

Розгляд результатів тестування проводиться на основі порівняння відповідей учасників дослідження та ключа, який додається до тесту. Чим більша кількість відповідей у протокольному листку співпадає із шифром відповідей у ключі, тим вищий бал отримує учасник дослідження.

КЛЮЧ ДО ТЕСТУ

1. Так.	2. Ні.	3. Ні.	4. Ні.	5. Так.	6. Ні.	7. Так.
8. Так.	9. Так.	10. Так.	11. Ні.	12. Так.	13. Ні.	14. Так.
15. Ні.	16. Так.	17. Так.	18. Так.	19. Так.	20. Ні.	21. Ні.
22. Ні.	23. Ні.	24. Ні.	25. Так.	26. Так.	27. Так.	28. Ні.
29. Так.	30. Ні.	31. Так.	32. Ні.	33. Ні.		

Із метою розвитку психодіагностичних умінь у майбутніх учителів розшифровувати відповіді можна спільно з учасниками тестування. Це допоможе претендентам на таку професію краще пов'язати виявлені факти зі своїм попереднім досвідом, націлить на самостійне використання методів психолого-педагогічного дослідження. Ми пропонуємо такі норми оцінки результатів:

- тест складається із 33 запитань-суджень, отже:
- мінімальний бал за методикою – 0 (жодна відповідь не співпала з ключем);
- максимальний бал за методикою – 33 (усі відповіді в протоколі співпали з ключем).

ВАРІЯНТИ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ:

Користуючись варіантами оцінки результатів для пояснення даних окремої людини, зауважте, що показники розрізняються за статевою ознакою, тобто для представників чоловічої та жіночої статі не співпадають. Жінки відрізняються дещо вищим рівнем емпатії, ніж чоловіки.

1) 0–12 балів (чол.); 0–14 балів (жін.) – низький, мінімальний рівень. Низька емоційність, інколи проявляється, як емоційна стриманість, загальмованість, часом як черствість.

2) 13–18 балів (чол.); 15–20 балів (жін.) – помірний рівень, нижчий середнього. Більше раціональна, ніж емоційна поведінка проявляється, як емоційна стриманість, коректність; співчуття до іншої людини проявляється вибірково.

3) 19–23 бали (чол.); 21–25 балів (жін.) – середній рівень. Середня емоційність, увага до думок і переживань інших людей в основному стійка. У випадку нормального стану здоров'я та внутрішнього душевного комфорту достатньо яскраво проявляється схильність відгукнутися на

настрої інших людей, співчувати й співпереживати з дітьми та дорослими.

4) 24–28 балів (чол.); 26–30 балів (жін.) – оптимальний рівень, вищий середнього. Виражена емоційність. Стійка схильність до співпереживання та співчуття. Високий рівень чутливості й емоційного відгуку. Вірні реакції на настрої інших людей незалежно від їхньої статі та віку.

5) 29–33 бали (чол.); 31–33 бали (жін.) – високий, максимальний рівень. Дуже висока емоційність. Високий рівень чутливості, здатність відчувати нюанси в настроях інших людей, високий душевний відгук, що може деколи призвести до внутрішнього спустошення, депресії.

Завдання № 4 ТЕСТ ІНТЕЛЕКТУ (ШИФР 01) СУБТЕСТ А

Інструкція

Завдання 1–20 складається з незакінчених речень, у яких завжди відсутнє одне слово. Вам доведеться знайти в наведених під кожним реченням п'яти слів те слово, яке найкраще підходить для доповнення відповідного речення так, щоб воно набуло вірного значення. Завжди можливий лише один правильний розв'язок. Час роботи – 6 хв.

Взірець. Кролик більше всього схожий на

а) кішку, б) білку, в) зайця, г) лисицю, д) їжака.

Вірна відповідь: в) на зайця.

1. У дерева завжди є:

а) листя; б) плоди; в) бруньки; г) коріння; д) тінь.

2. Коментар – це ...

а) закон; б) лекція; в) пояснення; г) наслідок; д) натяк.

3. Протилежністю зради є

а) любов; б) відповідальність; в) хитрість; г) боягузтво; д) відданість.

4. Жінки бувають вищі, ніж чоловіки.

а) завжди; б) звичайно; в) часто; г) інколи; д) ніколи не.

5. До їжі завжди відноситься ...

а) продовольство; б) голод; в) стіл; г) вода; д) сервіз.

6. Протилежністю значення *великодушний* є

а) марнотратник; б) упертий; в) малодушний; г) скнара; д) щедрий.

7. У випадку лиха не вдаються до допомоги

а) домашньої аптеки; б) запасного виходу; в) залізничних шлагбаумів; г) рятувального кола; д) засобів гасіння.

8. Коли суперечка закінчується взаємними поступками, то це називають:

а) конвенцією; б) компромісом; в) розв'язкою; г) змовою; д) зіткненням.

9. Особу, яка скептично ставиться до нововведень, називаємо:

а) лібералом; б) анархістом; в) радикалом; г) консерватором; д) демократом.

10. Сини бувають досвідченішими, аніж батьки.

а) часто; б) ніколи; в) завжди; г) рідко; д) звичайно.

11. При рівній вазі більше всього білків є в

а) м'ясі; б) маслі; в) сирі; г) яйці; д) рибі.

12. На основі співвідношення виграшів і програшів у лотереї ми можемо обчислити

а) участь; б) оборот; в) прибуток; г) можливості виграшу; д) ціну.

13. Дружини старші своїх чоловіків:

а) більшою частиною; б) як правило; в) ніколи не; г) завжди; д) інколи.

14. Твердження, що всі люди чесні:

а) хибне; б) нечесне; в) хитре; г) абсурдне; д) недоведене.

15. Ріст шестирічної дитини в середньому ... сантиметрів.

а) 13,5; б) 10,15; в) 132; г) 128; д) 112.

16. Довжина паперової грошової купюри в 10 гривень приблизно см.

а) 15,5; б) 10,15; в) 7,5; г) 18,5; д) 12,5.

17. Твердження, яке не зовсім доведене, називається

а) плутаним; б) дивовижним; в) двозначним; г) парадоксальним; д) гіпотетичним.

18. Із названих міст північніше всього розташоване місто

а) Чернігів; б) Шостка; в) Київ; г) Ніжин; д) Черкаси.

19. Відстань між Києвом і Житомиром по шосе приблизно

а) 90 км; б) 140 км; в) 180 км; г) 200 км; д) 250 км.

20. Свідоме привласнення чужих ідей і видача їх за свої власні називається ...

а) обман; б) пародія; в) компіляція; г) плагіат; д) наслідування.

КЛЮЧІ ДО СУБТЕСТУ А

Кожній правильній відповіді присвоюється один бал. Усі точні відповіді (бали) сумуються. Отриманий результат порівнюється з психодіагностичною шкалою.

1. Г. 2. В. 3. Д. 4. Г. 5. А. 6. В. 7. В. 8. Б. 9. Г.
10. Г. 11. В. 12. Г. 13. Д. 14. А. 15. Д. 16. Д. 17. Д. 18. Б.
19. В. 20. Г.

СУБТЕСТ Б

Інструкція

Вам пропонуються ряди чисел, які розташовані у певному порядку. Вашим завданням є знайти число, яке б продовжило відповідний ряд. Взірець: 9 7 10 8 11 9 12 ? ... У цьому ряду, віднято 2 та додано 3. Наступне число повинно бути 10. Час роботи – 10 хв. Ряди чисел – аналіз індуктивного мислення, здібностей до операцій із числами. У 20-ти завданнях необхідно встановити закономірності числового ряду та продовжити його.

1.	6	9	12	15	18	21	24	?
2.	16	17	19	20	22	23	25	?
3.	19	16	22	19	25	22	28	?
4.	17	13	18	14	19	16	20	?
5.	4	6	12	14	28	30	60	?
6.	26	28	25	29	24	30	23	?
7.	29	26	13	39	36	18	54	?
8.	21	7	9	12	6	2	4	?
9.	5	6	4	6	7	5	7	?
10.	17	15	18	14	19	13	20	?
11.	279	93	90	30	27	9	6	?
12.	4	7	8	7	10	11	10	?
13.	9	12	16	20	25	30	36	?
14.	5	2	6	2	8	3	15	?
15.	15	19	22	11	15	18	9	?
16.	8	11	16	23	32	43	56	?
17.	9	6	18	21	7	4	12	?
18.	7	8	10	7	11	16	10	?
19.	15	6	18	10	30	23	69	?
20.	3	27	36	4	3	117	126	?

КЛЮЧІ ДО ТЕСТУ «0І»

СУБТЕСТ Б

1. 27. 2. 26. 3. 25. 4. 16. 5. 62. 6. 51. 7. 51. 8. 7. 9. 8.
10. 12. 11. 2. 12. 13. 13. 42. 14. 9. 15. 13. 16. 71. 17. 15.
18. 17. 19. 63. 20. 14.

Кожній правильній відповіді присвоюється один бал. Усі додатні відповіді сумуються. Отриманий результат порівнюється з психодіагностичною шкалою.

СУБТЕСТ В

Інструкція

Із даних п'яти слів чотири слова за значенням завжди певною мірою однорідні. Вам необхідно знайти п'яте слово, яке не стосується до запропонованого зв'язку, тобто є зайвим.

Взірець: а) стілець; б) стіл; в) птах; г) шафа; д) ліжко.

Слова, які позначені: а, б, г, д, вказують на окремі предмети серед меблів, слово, під «в» не важливе тут. Тому виписуєте слово *птах*. У кожному завданні – один правильний розв'язок. Час роботи – 6 хв.

1. а) писати; б) рубати; в) шити; г) читати; д) аплодувати.
2. а) вузький; б) кутастий; в) короткий; г) високий; д) широкий.
3. а) велосипед; б) автобус; в) мотоцикл; г) поїзд; д) трамвай.
4. а) напрям; б) захід; в) полюс; г) поїздка; д) північ.
5. а) бачити; б) чути; в) сприймати на дотик; г) говорити; д) нюхати.
6. а) їхати верхи; б) літати; в) бігати; г) гребти; д) ковзатися.
7. а) коло; б) еліпс; в) стріла; г) дуга; д) крива.
8. а) відважний; б) вірний; в) хоробрий; г) талановитий; д) полохливий.
9. а) звільняти; б) розділяти; в) зв'язувати; г) розкладати; д) виділяти.
10. а) кордон; б) міст; в) дружба; г) шлюб; д) кладка.
11. а) гардина; б) невід; в) ґрати; г) фільтр; д) стіна.
12. а) матрос; б) тесляр; в) шофер; г) плавець; д) перукар.
13. а) мандоліна; б) кларнет; в) скрипка; г) рояль; д) арфа.
14. а) відображення; б) свідомість; в) луна; г) діяльність; д) наслідування.
15. а) ощадливість; б) обов'язок; в) сумлінність; г) ретельність; д) старанність.
16. а) планування; б) рекламування; в) вивчення; г) продаж; д) тренування.
17. а) висновок; б) постанова; в) міркування; г) ініціатива; д) ухвала.
18. а) тонкий; б) вузький; в) короткий; г) худий; д) огрядний.
19. а) гайковий ключ; б) болт; в) свердло; г) дверна ручка; д) застібка-блискавка.
20. а) блідий; б) землистий; в) убогий; г) сумний; д) похмурий.

КЛЮЧІ ДО ТЕСТУ «01», СУБТЕСТ В

1. Г. 2. В. 3. А. 4. Г. 5. Г. 6. В. 7. В. 8. Г.
9. В. 10. А. 11. Д. 12. Г. 13. Б. 14. Г. 15. Б. 16. Г.
17. Г. 18. В. 19. В. 20. В.

Кожній правильній відповіді присвоюється один бал. Усі точні відвіти сумуються. У кінці роботи правильні відповіді з тесту *Особливості інтелекту*, у т. ч. Субтести А плюс Б плюс В, підсумовуються. Отриманий результат порівнюється з психодіагностичною шкалою.

ТЕСТ «ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУ»

1. Рівень низький – 0–10 балів. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. «Рівень індуктивного абстрактного мислення недостатній. Переважає конкретне практичне осмислення ситуацій, явищ, завдань. Недостатнє чуття слова, уміння оперувати поняттями слабке».

2. Рівень нижчий середнього – 11–22 бали. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. «Ви добре розумієте мету завдання, але не завжди вмiло оперуєте абстрактними поняттями. Ви краще сприймаєте й засвоюєте конкретні терміни, поняття чи реальні ситуації. Не всі поняття та терміни, згадані в завданнях, виявилися для Вас достатньо знайомими. Вам необхідно розширювати свій словниковий запас, особливо це стосується наукових термінів».

3. Рівень середній – 23–38 балів. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. «Ви маєте досить розвинуте чуття слова, розумієте зміст понять, термінів, умiєте непогано порівнювати й узагальнювати на цій основі. Разом із тим, Вам необхідно розвивати теоретичне узагальнення (аналіз, порівняння, класифікація, синтез тощо) й абстрагування».

4. Рівень вищий середнього – 39–50 балів. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. «У Вас добре розвинуте чуття слова, Ви вмiєте оперувати абстрактними поняттями. Здiбність до емпіричного (на основі фактів) і теоретичного узагальнення у Вас на достатньому рівні».

5. Рівень високий – 50–60 балів. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ. «У Вас значно розвинуте теоретичне мислення. Здiбність до аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування на високому рівні».

ПСИХОДІАГНОСТИЧНА ШКАЛА (окремі тести)

Властивості	Рівні (окремо за тестами)		
	низький	середній	високий
1. Потреба в досягненнях (ПД) ОЦІНКИ Сирі	0–12	13–16	17–22
Шкальні	A₁=5	A₂=10	A₃=20
2. Потреба в спілкуванні (ПС) ОЦІНКИ Сирі (чол.)	0–23	24–28	29–33
(жінки)	0–26	27–30	31–33
Шкальні	B₁=10	B₂=20	B₃=40
3. Потреба в співчутті (ПЕ) ОЦІНКИ Сирі (чол.)	0–18	19–28	29–33
(жінки)	0–20	21–30	31–33
Шкальні	C₁=15	C₂=30	C₃=60
4. Особливості інтелекту (ОІ)			
Оцінки Сирі	0–22	23–50	51–60
Шкальні	X₁=20	X₂=40	X₃=80

Розділ IV
**ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОВИХОВАННЯ
СТАРШОКЛАСНИКІВ ВІДНОСНО ФОРМУВАННЯ
СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ
(фрагменти занять із майбутніми вчителями)**

На перших вступних заняттях із курсу *Основи професійно-педагогічної культури*¹¹ їх організатори ознайомлюють майбутніх учителів із перспективами розвитку Нової української школи як культуротворчої установи й проблемами педагогічних кадрів, зокрема завданням налагодження безперервного покращення якості професійної підготовки та підвищення кваліфікації.

У тих педкласах, які працюють за програмою вищеназваного курсу й приступають до ознайомлення слухачів із проблемою організації професійного самовиховання майбутніх учителів, зокрема шляхом самоосвіти, навчальний план може рекомендувати такі перші теми: «Самовдосконалення та самоосвіта – головний шлях оволодіння професійно-педагогічною культурою», «Професійне самовиховання та його організація», «Організація педагогічної самоосвіти», «Практична педагогічна діяльність із дітьми як чинник оволодіння професійною культурою вчителя».

На основі досвіду нашої роботи зі здобувачами освіти пропонуємо орієнтовні фрагменти занять, які допоможуть у ході формуючого етапу краще націлити присутніх на безперервне самовдосконалення структури схильностей до педагогічної діяльності, що виявлена попередньо в процесі констатуючого експерименту (див. розділ III наших рекомендацій).

Фрагмент 1

Тема: Модель сучасного вчителя та його діяльності.

Мета: Сформувати у слухачів педкласу уявлення про вимоги до сучасного вчителя та його професійної діяльності.

Названої мети можна досягнути двома способами. Перший із них – підготовка та проведення виступів учнів на тему: «Мій ідеал педагога» або «Мій улюблений учитель», що традиційно використовується в подібних ситуаціях. Другий спосіб – організація диспуту на тему: «Сучасний учитель: проблеми, труднощі, перспективи», що краще сприятиме інтенсивному формуванню мотивів, цінностей, ідеалів майбутніх педагогів. Останній спосіб рекомендується тоді, коли на основі попередньої

¹¹ Основи професійно-педагогічної культури. Скульський Р. Формування професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів: Із досвіду роботи. Івано-Франківськ, 1991, с. 18–25.

діагностики ви виявили групу учнів зі слабкою, нестабільною, незрілою мотивацією до педагогічної діяльності.

Попереднє анкетування та його аналіз дасть можливість організатору заняття краще провести дискусійне обговорення проблем, а підготовлені домашні відповіді старшокласників на питання сприятимуть побудові логічного виступу кожного.

Підготовчий е т а п. Здобувачам освіти пропонуються творчі завдання:

1. Дати відповіді на питання анкети «Сучасний учитель. Який він?».

а) які риси вчителя Тобі більше всього (або менше всього) подобаються?

б) що спонукає молодь обирати педагогічну професію?

в) яка, на Твою думку, зараз головна якість педагога (головний недолік у діяльності)?

г) які є нині труднощі в роботі вчителів?

2. Підготуватися до невеликого виступу (5–6 хвилин) на тему: «Мій ідеал педагога» або «Мій улюблений учитель».

Проведення (план-конспект)

1. Представники творчої групи аналізують відповіді на перше питання анкети (майбутніх учителів спонукають до обміну думками, до дискусійного обговорення проблем).

Педагог із допомогою учасників диспуту робить висновки про якості вчителя, які всім імпонують. Робляться відповідні записи про ідеальну модель учителя в педагогічних щоденниках.

2. Аналогічно проводиться обговорення з решти запитань анкети.

3. Заключна частина.

На закінчення заняття педагог-організатор підкреслює, що ця зустріч дала можливість, не тільки описати ідеальну модель учителя та його діяльності, а й націлила слухачів на оволодіння прийомами самооцінки власної особистості, сприяла роботі із самоаналізу мотивів, які спонукають до вибору педагогічної професії; кожен мав можливість співвіднести ідеальну модель учителя та його роботи й свої можливості, наявні здібності, обдарування. До наступного заняття кожному потрібно відшукати в літературних або інших джерелах розповіді про видатних людей, значення самовиховання в здійсненні їхніх прагнень.

Окрім того, здобувачам освіти, яким на основі попередньої діагностики рекомендований мотиваційний тренінг, організатор заняття пропонує різноманітні індивідуальні завдання: а) моделювання педагогічних ситуацій із виконання завдань в обов'язкових і необов'язкових ситуаціях, у ситуаціях із перешкодами; б) моделювання ситуацій вибору між

складною та простою задачею; в) створення ситуацій вибору між задачею «на спосіб» і «на результат», що формує альтернативну мотивацію – заради оцінки, престижу чи, навпаки, мотиви самовдосконалення, змісту й процесу навчання (детальніше див. список рекомендованої літератури).

Наведений перелік педагогічних ситуацій, задач і дискусій допоможе активізувати мотивацію здобувачів освіти, збагатити її структуру новими спонуканнями.

Для самоформування мотивації доцільно використати праці видатних педагогів, зокрема роботи Василя Сухомлинського (1918–1970). Наприклад, його поради «Як спонукати до самовиховання в праці та навчанні» (див.: Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5-ти томах, т. 2. Київ : Рад. школа, 1976, с. 612–614), «Як спонукати до самовиховання в моральній сфері» (там же, с. 607–612), «Як спонукати до самовиховання у фізичній культурі» (там же, с. 618–620)¹².

Фрагмент 2

Тема: Самовиховання – один із шляхів оволодіння професійно-педагогічною культурою.

Мета: Ознайомити майбутніх учителів з основними поняттями процесу самовиховання. Показати практичні шляхи самовдосконалення особистості, зокрема її перцептивних умінь¹³.

Підготовчий етап:

а) слухачі педкласу опрацюють рекомендовану літературу й готують невеликі виступи на тему: «Самовиховання в житті великих людей» (опрацювання майбутніми вчителями рекомендованої літератури допоможе ознайомитись із боротьбою за гуманістичні ідеали в історії людства, зокрема в історії педагогіки);

б) оформляється місце проведення заняття висловами: «Люди не народжуються, а стають тим, хто вони є» (Клод Адріян Гельвецій, 1715–1771); «Ніхто не зможе виховати людину, якщо вона сама себе не виховує» (В. Сухомлинський); «Програма самовиховання моральної

¹² Основою педмайстерності є, передовсім, міцне здоров'я. Стосовно його складових, то серед останніх солідних узагальнюючих студій знаходимо монографію Мирослава Савчина *Здоров'я людини. Духовний, особистісний і тілесний виміри* (Дрогобич, 2019). Корисним бачимо методологічне мотивування науковцем доцільності виокремлення в структурі здоров'я кожного з нас духовного, морального, соціального, психічного, психологічного й тілесного складників. Будь-який із них має свої основні засоби зміцнення. Їхню систему кожен формує сам (див. рекомендовані джерела). Щоправда, з урахуванням таких видів здоров'я, пропонується відносно сучасніший термін *тілесна культура*, а не *фізична*.

¹³ Перцептивні вміння вчителя – термін, який позначає ряд педагогічних умінь, зокрема співчувати дитині, розуміти її, ставати на позицію учня тощо.

культури», яку розробив педколектив В. Сухомлинського (див.: Сухомлинський В. *Вибрані твори*, т. 2, с. 608–610);

в) готується виставка літератури з проблем самовиховання;

г) візуально оформляються правила самовиховання, розроблені видатним педагогом ХІХ ст., українцем за походженням, одним із засновників педагогічної науки та народної школи в Російській імперії, Костянтином Ушинським (1823–1870); правил-традицій української етнопедагогіки про гуманне ставлення до дитини.

Проведення (план-конспект)

1. Вступна бесіда організатора заняття, яка торкається такого кола питань: а) гуманізм, доброта, милосердя, відкритість, взаємне довір'я – основа ефективного співробітництва вчителя та учнів;

б) уміння співчувати й співпереживати – важливий компонент педагогічних здібностей учителя;

в) значення самопізнання та самовиховання у формуванні перцептивних умінь майбутніх учителів (основні поняття процесу самовиховання див. у розділі II нашої методички, або в рекомендованій літературі);

г) основні правила поведінки вчителя-гуманіста (за Робертом Бернс(з)ом (1759–1796).

Наведемо деякі з них:

- із самого початку та на протязі всього навчального процесу педагог, повинен демонструвати своє повне довір'я до учнів;
- він повинен розвинути в себе здібність відчувати емоційний стан класу й приймати цей стан;
- педагог повинен відкрито виявляти свої позитивні почуття;
- він повинен прагнути до досягнення емпатії (співчуття), яке дозволяє розуміти почуття та переживання кожного;
- педагог повинен добре знати самого себе.

2. Бесіда про роль і значення педагогічного щоденника, як одного із способів самопізнання та об'єктивної самооцінки. Правила ведення щоденника¹⁴.

3. Виступи здобувачів освіти з підготовленими повідомленнями про роль самовиховання в житті видатних людей. Обговорення виступів.

4. Із метою цілеспрямованого формування перцептивних умінь майбутніх учителів, у котрих, особливо за результатами діагностики, потребує розвитку саме ця сфера особистості, викладач організовує: а) аналіз педагогічних ситуацій типу морально-етичних колізій, у яких учні уявляють собі переживання головного героя, учаться ставати на позицію іншої лю-

¹⁴ Однією із заporук вдалої самореалізації в житті, як правило, є вміння знаходити, бачити причину чужих і своїх успіхів і невдач.

дини; б) колективну дискусію, у процесі якої аналізуються моральні норми, що засвоєні здобувачами освіти в попередній життєдіяльності та ін.

5. Педагог-організатор підбиває підсумки заняття, у яких тактовно звертається увага на ті чи інші успіхи присутніх під час розв'язання задач і недоліки здобувачів освіти (у мовленні, міміці, пантоміміці та ін.).

6. Робляться відповідні записи в педагогічних щоденниках.

Фрагмент 3

Тема: Реальна педагогічна діяльність із дітьми як важлива умова оволодіння професією вчителя.

Мета: Показати, переконати кожного здобувача освіти в тому, що тільки в процесі реальної педагогічної діяльності з дітьми можна себе випробувати на принагідність до професії вчителя.

Проведення (план-конспект).

1. Вступна бесіда педагога-організатора заняття про допрофесійну підготовку та її значення в плеканні тих якостей учителя, які вже не можна буде належним чином сформувані в процесі навчання у педагогічному навчальному закладі (культуру навчально-пізнавальної праці, спілкування тощо). Зокрема, майбутні вчителі повинні звернути значну увагу на формування своїх комунікативних умінь, які забезпечують ефективно розв'язання педагогічних задач у ході реального навчально-виховного процесу. До такої роботи можна віднести: розвиток інтересу учнів до проблеми спілкування; знання способів і прийомів взаємодії людей, розширення кола реальних контактів у житті; навички поведінки у важких і конфліктних ситуаціях. Організатор заняття підкреслює, що педагогічна діяльність носить “відкритий характер”, тобто, що вчитель є завжди “на людях”; здобувачі освіти повинні навчитися налагоджувати контакт із великою кількістю людей (наприклад, у класі, академгрупі тощо).

2. Розподіл учнів, кандидатів на педагогічну професію в підшефні молодші класи як помічники класних керівників. Заочні знайомства з учнями і класними керівниками.

3. Комунікативний тренінг. У процесі його проведення моделюються (у т. ч. програються) ті ситуації спілкування, які в майбутньому зустрінуться старшокласникам, що виконуватимуть обов'язки помічників класних керівників:

а) прийоми психогімнастики; б) ігрові ситуації (рольові ігри «вчитель – учень», «батько – учень», «учитель – учитель» тощо); в) аналіз незакінчених педагогічних ситуацій і розробка власної стратегії виходу з можливого конфлікту; г) спостереження за майбутніми вчителями та забезпечення зворотнього зв'язку (корекція їхньої діяльності в ролі помічників класних керівників).

Самовдосконалення майбутніх педагогів у процесі допрофесійної підготовки не обмежується наведеними нами фрагментами. Аналогічно, з постійним акцентом на самостійну роботу¹⁵ і виходячи з технології професійно-педагогічного самовиховання, проводяться інші заняття. Вони присвячені подальшому ознайомленню майбутніх освітян із методикою самовдосконалення. Наприклад, із метою формування інтелектуальних умінь, зокрема підвищення рівня педагогічної інформованості старшокласників із різноманітних питань науки, техніки й культури та збагачення словникового запасу, практикується:

а) написання анотацій, рецензій, рефератів;
б) обговорення матеріалів радіо-, телепередач, кінофільмів тощо;
в) організовуються педагогічні конкурси-ігри типу «Що? Де? Коли?», «Ліга сміху» тощо;

г) готуються та проводяться пізнавальні колективні творчі справи: «Конкурс фантастичних проєктів», «Інтелектуальний хокей», «Аукціон прислів'їв про педагогів (освіту)» та ін.;

г) проводяться конкурси жартів, анекдотів тощо;

д) пропонуються для виконання творчі завдання, які сприяють розвитку гнучкості мислення тощо;

е) із метою привчання майбутніх учителів до безперервної самоосвіти, формування вмінь і навичок роботи з довідниками, словниками тощо, на кожному занятті здобувачі, у тому числі в ході тестування, записують незрозумілі слова та виконують творчі завдання стосовно самостійного пошуку тлумачень цих понять, термінів. Одне із занять стосовно проблеми самовиховання майбутні вчителі присвячують обговоренню порад В. Сухомлинського «Як виховувати самодисципліну в розумовій праці» (див.: Сухомлинський В. Вибрані твори, т. 2, с. 615–618). Зауважимо, що в плеканні такої якості важливого значення набуває самоконтроль як «здатність людини свідомо контролювати свої дії та вчинки, враховуючи мету та план роботи, на основі узгодження образів реального та бажаного»¹⁶.

Виконання здобувачами освіти творчих завдань, зокрема стосовно оформлення місця проведення занять, сприяє залученню майбутніх учи-

¹⁵ Заняття з опанування компонентами професійно-педагогічної культури організовується згідно навчального плану і програм, а індивідуальна робота із самовиховання кожним старшокласником проводиться паралельно самостійно, що допоможе всім поступово реалізувати свою програму самовдосконалення. При цьому необхідно пам'ятати, що воно не є якимось особливим видом діяльності, а це такий спосіб виконання будь-якої роботи, при котрій вона сама виступає як засіб. І це не залежить від педагога, який організовує заняття зі старшокласниками, а повністю визначається ними як суб'єктами самовдосконалення, тобто кожним здобувачем освіти.

¹⁶ Сердюк Л. Самоконтроль. *Енциклопедія освіти*, с. 896.

телів до практичної діяльності. Вона допомагає кожному продовжувати діагностування на предмет виявлення професійної спрямованості (інтересів, нахилів тощо), схильності до педагогічної роботи.

Після поставленої мети самовиховання, конкретизації етапів її досягнення (див. с. 5 наших рекомендацій), найважливішим буде самоорганізація. Поради та рекомендації з питань режиму, дня, планування справ і прийомів самоконтролю стосовно самовдосконалення ви знайдете в рекомендованій літературі. При відсутності їх у вашій шкільній чи районній бібліотеці, працівники цих установ допоможуть розшукати потрібні джерела в мережі Інтернет. Для цього необхідно перш за все знати вихідні дані книги: автор, назва, місце та рік видання. Вони наведені в списку рекомендованої літератури.

Нами відібрана основна, найновіша зі згаданих питань література, яка, переважно, є в бібліотеці нашого університету та допоможе організувати самовиховання майбутнього вчителя. Звісно, опрацювання таких джерел буде корисним і здобувачам вищої педагогічної освіти.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА З ПРОБЛЕМИ САМОПІЗНАННЯ¹⁷

1. Базиль Л. Центр кар'єрного консультування. *Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України*; [гол. ред. Василь Кремень]: 2-ге вид., доп. та перероб. Київ, 2021, с. 1089–1090.
2. Бобровський М., Горбачов С., Заплотинська О., Ліннік О. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти*. 2-ге вид., перер. і доп. Київ: Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
3. Вертій О. Шевченкознавство Івана Франка в контексті національного самопізнання та самоусвідомлення українців. *Диво Слово*. Київ: Преса України, 2015, № 3, с. 45–50.
4. Грищенко С. Самовизначення, самоствердження та самооцінка у структурі самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери. *Її ж. Самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери*: монограф. Чернігів: ЧНПУ, 2011, с. 140–186.
5. Дойчик М. Самопізнання як шлях до свободи людини в українській філософії доби Відродження 16 – поч. 17 ст. *Вісник Прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: Плай, 2001, вип. II, с. 29–37.
6. *Дослідження креативної культури особистості старшокласника*: колектив. монограф. [ред. В. Костів]. Івано-Франківськ, 2007, 144 с.
7. *Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України*; [гол. ред. Василь Кремень]: 2-ге вид., доп. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
8. Євтух М., Черкашина Т. Культура самопізнання. *Їх же. Культура взаємин*: підруч. Горлівка: ГДПШМ, 2008, ч. 1, с. 48–94.
9. Концепція Нової Української школи. *Режим доступу*: mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola;
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Жлуктенко Н. Письмо про себе як вимір самопізнання індивіда: перепрочитання французького роману XVIII – поч. XXI ст. *Всесвіт*. Київ: Всесвіт, 2018, № 7–8, с. 163–165.
11. Закон України Про загальну середню освіту. *Книга вчителя початкової школи: довідкові матеріали для організації роботи вчителя*.

¹⁷ Упорядники висловлюють щиро вдячність працівниці наукової бібліотеки нашого вишу Ользі Каруцяк за підбір основної літератури з проблеми самопізнання та самовдосконалення.

12. Закон України «Про освіту» (2017). *Режим доступу*: [http://kodeksy.com.ua / pro_osvitu / download.htm](http://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/download.htm)
13. Кириленко Т. Володимир Роменець про зміст переживань у процесі самопізнання особистості. *Психологія і суспільство*. Тернопіль: Гал-Друк, 2016, № 2, с. 84–89.
14. Климишин О. Психологічні особливості процесу самопізнання особистості. *Вісник Прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: Плай, 2001, вип. II, с. 162–175.
15. Ковальчук І., Васюра Р. Роль та значення медитації в процесі самопізнання людини. *Історія релігій в Україні: наук. щоріч.* Львів: Логос, 2007, кн. II, с. 132–140.
16. Концепція Нової Української школи. *Режим доступу*: [mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola;](http://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola)
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
17. Костів В. Системно-синергетична концепція дослідження базової культури особистості. *Вісник Прикарпатського університету: Філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ, 2006, вип. IX, с. 151–159.
18. Костів В. Спрямованість як система властивостей особистісної культури людини. *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2008, вип. XXVI–XXVII, с. 90–96.
19. Краснодемська І. Розвиток національної культури як складової самопізнання українського народу в дослідженнях науковців діаспори (XX століття). *Українознавство*. Київ, 2012, № 3, с. 192–197.
20. Литвиненко І. Стежками самопізнання: Базовий компонент: сфера «Я сам». *Палітра педагога*. Київ, 2005, № 3, с. 5–8.
21. Максюта М. Самопізнання, особистісне зростання і самореалізація : до експлікації заклику Григорія Сковороди «Пізнай себе». *Гілея*. Київ, 2019, № 6, ч. 2, с. 90–94.
22. Мельник Я. Як ключ до самопізнання [розмову з професором ПНУ ім. В. Стефаника Ярославом Мельником про створення першого посібника із церковнослов'янської мови вів Ігор Лазоришин]. *Галичина*. Івано-Франківськ, 2020, № 47 (11–17 груд.), с. 10.
23. Роменець В. Психологія самопізнання: екзистичні засади, межі, спрямування. *Роменець Володимир Андрійович. Історія психології XVII століття. Епоха Просвітництва*. Київ: Либідь, 2006, с. 354–428.
24. Роменець В. Ринок – основа самопізнання людини і людства. *Його ж. Історія психології XVII століття. Епоха Просвітництва*. Київ: Либідь, 2006, с. 769–922.

25. Роменець В. Феноменологія самодержавства і психологія самопізнання. *Його ж. Історія психології XVII століття. Епоха Просвітництва*. Київ: Либідь, 2006, с. 923–972.
26. Самовизначення, самоствердження та самооцінка у структурі самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери. *Грищенко С. Самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери*: монографія. Чернігів: ЧНПУ, 2011, с. 140–186.
27. Терлецька Л. Сенсорне усвідомлення як джерело самопізнання на шляху до гармонійного розвитку особистості. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Психологія, педагогіка, соціальна робота*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2013, вип. 6, с. 52–55.
28. Тест самоактуалізації (САТ) [електронний ресурс]. *Режим доступу*: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=vie w&id=1063>
29. Титаренко Т. Система психології Володимира Роменця як вчинок самопізнання. *Психологія і суспільство*: укр. теорет.-методол. соціогуманіт. часоп. Тернопіль: Гал-Друк, 2006, № 2, с. 33–54.
30. Токар Л. Культура в системі самопізнання й самотворення українського народу. *Українознавство*. Київ, 2012, № 4, с. 102–104.
31. Трач Р. «Знайти себе» і «бути вірним собі» як вектори самопізнання. *Психологія і суспільство*. Тернопіль: Гал-Друк, 2018, № 3–4, с. 112–119.
32. Третякова І. Професійне самовдосконалення майбутнього педагога. *Збірник наук. пр.: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника», 2015, вип. 20, ч. 2, с. 220–227.
33. Уйсімбаєва Н. Чинники ціннісної детермінації особистісного самовдосконалення майбутнього педагога. *Освітній простір України*: наук. ж-л. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2016, вип. 7, с. 106–113.
34. Федоренко С. Корекційна тренінгова програма для сприяння зниженню комп'ютерної залежності та для самопізнання студентів. *Практична психологія та соціальна робота*: наук.-практич. та освіт.-метод. ж-л. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ: Социс, 2013, № 1, с. 28–39.
35. Фіщук В. Виховання і самовиховання сільських школярів як соціально-педагогічна проблема. *Шлях освіти*. Київ: Педагогічна преса, 2012, № 1, с. 34–35.
36. Харченко П. Нарис тригнозистського світогляду : [самопізнання і світосприйняття людини]. *Літературна Україна*. Київ: Київська правда, 2008, № 25, с. 6–7.
37. Хатунцева С. Самопізнання як фасилітатор самовдосконалення вчителя. *Гірська школа Українських Карпат*: наук.-метод. журнал. Івано-

- Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015, № 12–13, с. 228–233.
38. Хоменко О. Студії над українською художньою словесністю як чинник самопізнання та духовної консолідації українства у 20–40-х роках ХІХ століття. *Українознавство*. Київ, 2011, № 1, с. 104–116.
39. Цяпа А. Улас і Еліас: самопізнання в добу імперської кризи (спільні зв'язки соціальних і текстових структур на матеріалі автобіографічних творів У. Самчука та Е. Канетті; українська та австрійська література. *Питання літературознавства: наук. зб.* Чернівці: Рута, 2005, вип. 13(70), с. 88–97.
40. Чайка В. Детермінанти професійного самопізнання вчителя. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр.* Чернівці: Рута, 2001, вип. 122, с. 153–158.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА З ПРОБЛЕМИ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

1. Азатьян В., Котелянець Ю. Толерантність як складова професійного самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів. *Вища школа*. Київ: Вища школа, 2016, № 5, с. 101–109.
2. Акоюн В. Екологічне самовиховання особистості. *Вища освіта України*. Київ, 2011, № 3, с. 67–73.
3. Аутогенний тренінг як засіб самовиховання. *Відкритий урок. Розробки, технології, досвід*. Київ: Плеяди, 2008, № 9, с. 37–40.
4. Берзін В., Стельмахівська В. Формування здорового способу життя дітей і підлітків. *Дефектологія*. Київ, 2013. № 4. С. 48–52.
5. Бойко А. Наукові пошуки у вихованні майбутнього вчителя : творчість, ефективність, професійне самовдосконалення впродовж життя. *Виховання людини: нове і вічне*. Полтава: Техсервіс, 2006, с. 314–388.
6. Бойко А. Самовиховання вчителя як чинник вдосконалення педагогічної майстерності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Київ: Політехніка, 2009, № 3(27), ч. 2, с. 7–10.
7. Боришевський М. Психологія виховання та самовиховання особистості. *Його ж. Особистість у вимірах самосвідомості: монограф.* Суми: Еллада, 2012, с. 460–497.
8. Бочковий Є. Майстерня професійного самовдосконалення. *Відкритий урок. Розробки, технології, досвід*. Київ: Плеяди, 2013, № 2, с. 71–72.
9. Боцюрко В. Десять заповідей здоров'я. Природний імунітет людини слабшає через неправильне харчування... *Франківська газета*. Івано-Франківськ, 2021. 16 верес., с. 1, 4, 7.

10. Вайніленко Т. Сутність і зміст професійно-педагогічного самовдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. пр. Чернівці: Рута, 2005, вип. 278, с. 13–20.
11. Ведмедюк А. Орієнтація студентів ВНЗ на фізичне самовдосконалення і здоровий спосіб життя. *Вісник Черкаського університету*: сер. «Педагогічні науки». Черкаси: ЧНУ, 2007, вип. 101, с. 131–136.
12. *Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика* : монограф. / [С. Калашнікова, Н. Базелюк, О. Базелюк та ін.; ред. Світлана Калашнікова]. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 255 с.
13. Герасименко О. Виховуємо у дітей навички здорового способу життя. *Безпека життєдіяльності*. Київ, 2012, № 11, с. 13–14.
14. Головінський І. Виховання і самовиховання у контексті вікової психології. *Його ж. Педагогічна психологія*. Київ: Аконіт, 2003, с. 204–219.
15. Грищенко С. *Самовдосконалення майбутніх фахівців соціальної сфери*: монограф. Чернігів: ЧНПУ, 2011. 328 с.
16. Дига Н. Вплив української літератури на національне самовиховання учнів в оцінці Н. Й. Волошиної. *Українська література в загальноосвітній школі*. Київ, 2013, № 5, с. 16–18.
17. Єжова О. *Здоровий спосіб життя*: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2010. 128 с.
18. Желейко І. Самовдосконалення як провідна умова професійного росту вчителів музики. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Ізмаїл: ІДГУ, 2004, № 17, с. 25–27.
19. Загнибіда Р. Професійне самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму. *Карпатський край*: наук. студії з історії, культури, туризму. Івано-Франківськ: ФОП Кушнір Г.М., 2015, вип. 1–2 (6–7), с. 163–167.
20. Іванцев Н. Ціннісні орієнтації як домінуючий чинник процесу професійного самовдосконалення вчителя. *Збірник наукових повідомлень обласної науково-практичної конференції «Професійна кар'єра педагога: динаміка, основні проблеми, шляхи їх вирішення»*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007, с. 66–71.
21. Іващенко В., Безкопильний О. Самовиховання як головний чинник формування особистості. *Іващенко В. Теорія і методика фізичного виховання*. Черкаси: ЧНУ, 2006, ч. 1, с. 80–123.
22. Карнегі Д. *Як завойовувати друзів та впливати на людей*. Харків: ВАТ Харківська книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе, 2005, 560 с.
23. Каспер Р. *Велика книга 30-денних викликів. 60 програм формування звичок для кращого життя*. [пер. з англ. Олена Замойська]. Львів: Вид-во Старого Лева, 2020. 128 с.

24. Квас В. Проблема формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення. *Наукові записки: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015, вип. 141, част. II, с. 120–123.
25. Квітка Д. Спілкування та самовдосконалення. Роль інформаційних технологій: [чи завжди користування Інтернетом корисне та безпечно для нас?]. *Відкритий урок. Розробки, технології, досвід*. Київ: Плеяди, 2011, № 5, с. 81–82.
26. Кіндратюк Б. *Духовне здоров'я школярів і музика дзвонів: Етнопедагогічний аспект: наук.-метод. посіб.* Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005, 270 с.
27. Кіндратюк Б. Дзвони та дзвіниці в ареалі Карпат і Прикарпаття: рекреаційно-туристичний потенціал. *Географія та туризм: матер. VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди (28 лютого – 1 березня 2023 р., м. Харків) / [ред. Юлія Муромцева]*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 535–547.
28. Кіндратюк Б. Педагогіка церковних і світських дзвонів у пору Великої російсько-української війни. *Наукові інновації та передові технології»* (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал / [гол. ред. Євген Романенко]. Київ, 2023, № 4(18), с. 434–443.
29. Ковальчук В. Роль самовиховання в удосконаленні педагогічної майстерності вчителя гірської школи. *Гірська школа Українських Карпат: наук. фах. вид. з пед. наук*. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка, 2014, №11, с. 84–87.
30. Костів В. Системний аналіз процесу формування інтегральних якостей особи – один із законів психолого-педагогічної науки. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ, 1998, вип. 2, ч. 1, с. 175–191.
31. Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. *Народознавство та організація здорового способу життя школярів / АПН України; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаніка*. Івано-Франківськ: Плай, 1997, 279 с.
32. Макаров Ю. Сама, все сама : [про євроінтеграцію як самовдосконалення]. *Український тиждень* [шеф-редакт. Юрій Макаров]. Київ, 2015, № 25, с. 7.
33. Матвеева Н. Самостійна робота студентів: основні напрями професійно-педагогічного самовдосконалення. *Її ж. Самостійна робота студентів: особливості формування професійних умінь і навичок: навч.-метод. посіб.* Івано-Франківськ: НАІР, 2017, с. 139–234.

34. Мацук Л. Готовність майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення. *Освітній простір України*: наук. ж-л. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2016, вип. 8, с. 93–97.
35. Монтессорі М. Самовиховання і самонавчання в початковій школі. Погляд на сучасне виховання. Мій внесок у науку. Мислення. *Дичківська І., Поніманська Т. Монтессорі: теорія і технологія*: навч.-метод. посіб. Київ: Слово, 2009, с. 224–228.
36. Озерна Д. Ви це зможете! 7 складових здорового способу життя. Київ, 2020. 160 с.
37. Орішко Н. Емпіричне дослідження індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці. *Психологія особистості*: наук. ж-л. Івано-Франківськ: ПНУ, 2016, вип. 1(7), с. 118–126.
38. Осташова В. До дефініції правового самовиховання молоді. *Держава і право*: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009, вип. 46, с. 89–95.
39. Осташова В. Студентське самоврядування як середовище правового самовиховання. *Держава і право*: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010, вип. 48, с. 31–36.
40. Плющ В. *Професійне самовдосконалення майбутніх учителів природничих дисциплін : теоретичні і методичні основи*: моногр. / МОН України; Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. Кропивницький: ТОВ «Поліграфсервіс», 2019. 416 с.
41. Проців Л. Західноукраїнська жіноча проза 20–30-х років ХХ століття як засіб самовиховання старшокласників. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. пр. Чернівці: Рута, 2005, вип. 258, с. 144–150.
42. Професійне самовдосконалення майбутнього фахівця. *Фіцула М. Педагогіка вищої школи*: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: Академ-видав, 2014. С. 51–58.
43. Ратушинська А. Самовиховання як засіб формування особистості. Самовиховання вчителя. *Вища школа*. Київ: Вища школа, 2016, № 10, с. 88–96.
44. Рева В., Гуральник Н. Фахові конкурси на шляху самовдосконалення вчителя музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта*. Київ: Фенікс, 2013, № 1, с. 11–15.
45. Савінова Н. Стратегія неформальної та інформальної освіти: як ефективно самовдосконалюватися (післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, самоосвіта). *Вихователь-методист дошкільного закладу*. Київ: Світич, 2019, № 9, с. 21–26.

41. Савчин М. Духовне виховання і самовиховання особистості. *Його ж. Духовна парадигма психології* : монограф. Київ: Академвидав, 2013, с. 132–138.
42. Савчин М. *Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри*: монограф. Дрогобич: ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с.
43. *Самовдосконалення особистості*: монограф. [ред. З. Курлянд, І. Бужина]. Чернігів: НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, 2019, 188 с.
44. Синельников В. Самовиховання як діяльність і його психологічні особливості. *Педагогіка і психологія*. Київ: Педагогічна преса, 2005, № 3, с. 34–41.
46. Самовиховання майбутніх педагогів засобом літературного слова. *Актуальні проблеми викладання літератури у середній та вищій школі. Султанівські читання*: зб. ст. [ред. В. Матвіїшин, О. Федик, С. Маркус]. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2012, вип. 2, с. 199–204.
47. Скульський Р. *Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості*: монограф. Київ: Вища шк., 1992, 135 с.
48. Скульський Р. Педагогічні засоби формування та розвитку культури професійного самовдосконалення майбутніх учителів. *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ: Плай, 2000, вип. 4, с. 37–46.
49. Скульський Р. Сутність і специфічні особливості професійного самовдосконалення вчителя. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 1999, вип. 3, ч. 2, с. 15–28.
50. Стародубець Х. Проблема самовдосконалення душі у християнській містиці Йоганна Екхарта. *Мандрівець*. Київ: Мандрівець, 2012, № 1, с. 63–67.
51. Томчук М., Томчук С. Етапи, методи виховання, самовиховання та перевиховання особистості. *Їх же. Педагогіка*: навч. посіб. для дистанц. навч. Київ: Університет «Україна», 2007, с. 153–175.
52. Флярковська О. Програма «Школа самовдосконалення «Повір у себе». *Практична психологія та соціальна робота*. Київ: Социс, 2013, № 4, с. 38–60.
53. Фомін В. Соціальний потенціал самовдосконалення особи, або етос громадського суспільства. *Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007, вип. X, с. 115–120.
54. Фомін В. Самовдосконалення як духовна заповідь мислителів Київської Русі. *Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2008, вип. XI, с. 3–7.

55. Фомін В. Самовдосконалення особи як умова й результат морального оптимізму. *Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ: Плай, 2009, вип. XII, с. 123–126.
56. Фомін В. Самовдосконалення особи як соціальна цінність. *Актуальні проблеми трансформації моральних цінностей сучасного українського суспільства*: Всеукр. наук.-практ. конф. (10–11 травня 2010 року): матер. доп. і виступ. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010, с. 53–58.
57. Цветкова Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей: обґрунтування технології. *Рідна школа*. Київ: Преса України, 2013, № 8–9, с. 60–66.
58. Шиманович І. Формування мотивації майбутніх учителів до професійного самовиховання в умовах особистісно зорієнтованої освіти. *Вісник Прикарпатського університету: педагогіка*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007, вип. 15–16, ч. 1, с. 315–319.
59. Шляхи та способи ефективної професійної підготовки майбутніх психологів і їх подальшого самовдосконалення. *Збірник наукових повідомлень обласної науково-практичної конференції «Професійна кар'єра педагога: динаміка, основні проблеми, шляхи їх вирішення»*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007, с. 38–102.
60. Юр'єва Ю. Ділова гра як технологія самовиховання: [дидактика]. *Відкритий урок*. Розробки, технології, досвід. Київ: «Плянди», 2013, № 1, с. 28.
61. Яблонська Т. Психологічна сутність самовдосконалення особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2015, вип. 20, ч. 2, с. 184–192.
62. Ященко В. Характеристика самовиховання. *Його ж. Опорні конспекти з психології і педагогіки*: пробн. навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2004, с. 105–109.

Додаток

ПЕРЕЛІК ВАРІАНТІВ ВИКОНАННЯ ВСІХ ЧОТИРЬОХ ЗАВДАНЬ (усього 81 варіант)

А – завдання № 1 (потреба в досягненнях), тест ПД;

В – завдання № 2 (потреба в спілкуванні), тест ПС;

С – завдання № 3 (потреба у співчутті), тест ПЕ;

Х – завдання № 4 (особливості інтелекту), тест ОІ.

Примітка: Перераховані 81 варіанти є дуже стисло представленими можливими індивідуальними структурами схильностей особистості до педагогічної діяльності. Більш детально розтлумачити їхній зміст, описати особливості прояву цих структур у поведінці допоможе психолог навчального закладу.

Назва варіанту	Бали	Інтерпретація
1	2	3
1. A ₁ V ₁ C ₁ X ₁	50	Найнижчий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі завдання виконані на низькому рівні.
2. A ₂ V ₁ C ₁ X ₁	55	У цілому найнижчий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Перше завдання – потреба в досягненнях – оцінена посередньо, останні три завдання виконані на низькому рівні.
3. A ₁ V ₂ C ₁ X ₁	60	У цілому найнижчий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Друге завдання – потреба в спілкуванні – оцінене посередньо, останні три завдання виконані на низькому рівні.
4. A ₁ V ₁ C ₂ X ₁	65	Загалом найнижчий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Третє завдання – потреба у співчутті оцінене посередньо, останні три завдання виконані на низькому рівні.
5. A ₁ V ₁ C ₁ X ₂	70	У цілому низький збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Інтелектуальні завдання виконані посередньо, останні три на низькому рівні.
6. A ₁ V ₁ C ₂ X ₂	85	У цілому низький, ближчий до середнього, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Інтелектуальні завдання та потреба у співчутті оцінені як посередні, останні два завдання на низькому рівні.
7. A ₂ V ₂ C ₁ X ₁	65	Узагалі найнижчий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреба в досягненнях і потреба в спілкуванні оцінені як посередні, останні два завдання – на низькому рівні.
8. A ₁ V ₂ C ₁ X ₂	80	У цілому низький збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Інтелектуальні завдання та потреба в спілкуванні оцінені як посередні, останні два завдання виконані на низькому рівні.

1	2	3
9. $A_2B_1C_2X_1$	70	У цілому низький збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреба в досягненнях і потреба у співчутті оцінені як посередні, останні два завдання виконані на низькому рівні.
10. $A_1B_2C_2X_1$	75	Загалом низький збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреба в спілкуванні та потреба у співчутті оцінені як посередні, останні два завдання виконані на низькому рівні.
11. $A_2B_1C_1X_2$	75	У цілому низький збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреба в досягненнях і завдання «Особливості інтелекту» оцінені як посередні, останні два виконані на низькому рівні.
12. $A_3B_1C_1X_1$	65	Узагалі найнижчий незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Яскраво проявилася потреба в досягненнях, останні три завдання виконані на низькому рівні.
13. $A_1B_3C_1X_1$	80	У цілому низький незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Яскраво проявляється потреба в спілкуванні, останні три завдання виконані на низькому рівні.
14. $A_1B_1C_3X_1$	95	У цілому низький, близький до середнього, незбалансований рівень. Яскраво проявляється потреба у співчутті, останні три завдання виконані на низькому рівні.
15. $A_1B_1C_1X_3$	110	У цілому середній, близький до низького, незбалансований рівень схильності до педагогічної професії, Яскраво проявились хороші інтелектуальні дані, останні три завдання виконані на низькому рівні.
16. $A_1B_1C_2X_3$	125	Загалом середній незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Особливо яскраво проявились інтелектуальні дані, потреба у співчутті оцінена як середньо виражена, останні два завдання виконані слабо.
17. $A_1B_1C_3X_2$	115	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Особливо яскраво проявилася потреба у співчутті, інтелектуальні завдання виконані добре, останні два завдання на низькому рівні.
18. $A_2B_3C_1X_1$	85	У цілому низький, ближчий до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Особливо яскраво проявилася потреба в спілкуванні, потреба у досягненнях – на середньому рівні, останні два тести – на низькому.
19. $A_3B_2C_1X_1$	75	Загалом низький, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в досягненнях, потреба у спілкуванні виражена достатньо добре. Останні два тести виконані на низькому рівні.

1	2	3
20. A ₁ B ₂ C ₁ X ₃	120	У цілому середній незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Особливо яскраво проявились інтелектуальні здібності, крім того, потреба у спілкуванні на доброму рівні, останні два тести виконані слабо.
21. A ₁ B ₃ C ₁ X ₂	100	Загалом середній незбалансований рівень схильності до педагогічної професії, Яскраво, проявилася потреба в спілкуванні, добре виконані інтелектуальні завдання, останні два тести оцінені низько.
22. A ₂ B ₁ C ₃ X ₁	100	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної професії, Яскраво проявилася потреба у співчутті, досить виражена потреба в досягненнях, останні два завдання оцінені низько.
23. A ₃ B ₁ C ₂ X ₁	80	Загалом низький незбалансований рівень схильності до педагогічної професії. Яскраво проявилася потреба в досягненнях, досить виражена потреба у співчутті; результати останніх двох завдань оцінені низько.
24. A ₁ B ₂ C ₃ X ₁	105	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Яскраво проявилася потреба у співчутті, досить виражена потреба в спілкуванні, результати останніх двох завдань оцінені низько.
25. A ₁ B ₃ C ₂ X ₁	95	Загалом низький, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності, Яскраво проявилася потреба в спілкуванні, досить сильно виражена потреба у співчутті, результати останніх двох завдань оцінені низько.
26. A ₂ B ₁ C ₁ X ₃	115	У цілому середній рівень схильності до педагогічної професії. Яскраво проявились інтелектуальні здібності, досить добре виражена потреба в досягненнях, результати, двох останніх завдань оцінені низько.
27. A ₃ B ₁ C ₁ X ₂	85	У цілому низький, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Яскраво проявилася потреба в досягненнях, досить добре виконані інтелектуальні завдання; результати останніх двох тестів оцінені низько.
28. A ₁ B ₂ C ₂ X ₂	95	Загалом низький, близький до середнього, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Помітно проявились потреби в спілкуванні й співчутті, досить добре виконані інтелектуальні завдання, слабо виражена потреба в досягненнях.
29. A ₂ B ₁ C ₂ X ₂	90	У цілому низький, близький до середнього, рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреби в досягненнях та співчутті, а також інтелектуальні здібності на достатньому рівні, потреба в спілкуванні проявляється мало.

1	2	3
30. $A_2B_2C_1X_2$	85	У цілому низький, близький до середнього, рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреби в досягненнях і спілкуванні, а також інтелектуальні здібності на достатньому рівні, потреба у співчутті проявляються мало.
31. $A_2B_2C_2X_1$	80	Загалом низький, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреби в досягненнях, спілкуванні й співчутті на достатньому рівні, інтелектуальні завдання виконані на низькому рівні.
32. $A_1B_1C_3X_3$	155	У цілому високий, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються інтелектуальні здібності та потреба в співчутті, потреби в досягненнях і спілкуванні, навпаки, на низькому рівні.
33. $A_3B_3C_1X_1$	95	Загалом низький, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються потреби в досягненнях і спілкуванні, потреба в співчутті й інтелектуальні дані, навпаки, на недостатньому рівні.
34. $A_1B_3C_1X_3$	140	У цілому середній, ближчий до високого, незбалансований рівень. Особливо яскраво проявляється потреба в спілкуванні й інтелектуальні здібності, потреби в досягненнях та співчутті, навпаки, на недостатньому рівні.
35. $A_3B_1C_3X_1$	110	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо проявляються потреби в досягненнях і співчутті, потреба в спілкуванні й інтелектуальні дані представлені на недостатньому рівні.
36. $A_1B_3C_3X_1$	125	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються потреби в спілкуванні й співчутті, потреба в досягненнях та інтелектуальні дані на недостатньому рівні.
37. $A_3B_1C_1X_3$	125	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються потреба в досягненнях та інтелектуальні дані, потреба в спілкуванні й потреба у співчутті, навпаки, на недостатньому рівні.
38. $A_2B_2C_2X_2$	100	У цілому середній, дуже збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі чотири тести виконані однаково рівно, оцінені добре.

1	2	3
39. $A_2B_2C_3X_1$	110	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Добре проявляються потреби в досягненнях і спілкуванні, потреба у співчутті виражена більш яскраво, інтелектуальні завдання розв'язані на низькому рівні.
40. $A_2B_2C_1X_3$	125	Загалом середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Добре проявляються потреби в досягненнях і спілкуванні, особливо добре розв'язані інтелектуальні завдання, потреба у співчутті виражена найслабше.
41. $A_1B_3C_2X_2$	115	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Добре проявляється потреба у співчутті, в основному вірно розв'язані інтелектуальні завдання, особливо яскраво виражена потреба у спілкуванні, потреба в досягненнях оцінена найнижче.
42. $A_3B_1C_2X_2$	100	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Добре проявляється потреба у співчутті, в основному вірно розв'язані інтелектуальні завдання, особливо яскраво виражена потреба в досягненнях, потреба у спілкуванні оцінена найнижче.
43. $A_2B_1C_2X_3$	130	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре виражена потреба в досягненнях і співчутті, потреба в спілкуванні проявляється слабо. Найкраще виконані інтелектуальні завдання тесту ОІ.
44. $A_1B_3C_2X_1$	100	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре проявляються потреби в досягненнях і співчутті, потреба в спілкуванні виражена найбільше. Разом із тим інтелектуальні завдання розв'язані на низькому рівні.
45. $A_1B_2C_3X_2$	125	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре проявляються потреба в спілкуванні й інтелектуальні здібності, потреба у співчутті виражена максимально. Водночас потреба в досягненнях оцінена низько.
46. $A_3B_2C_1X_2$	95	Загалом низький, близький до середнього, рівень схильності до педагогічної діяльності, незбалансований. Достатньо добре проявляється потреба в спілкуванні й інтелектуальні здібності, потреба в досягненнях виражена максимально. Разом із тим потреба в співчутті виражена слабо.

1	2	3
47. $A_2B_1C_3X_2$	120	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре проявляється потреба в досягненнях та інтелектуальні здібності, потреба у співчутті виражена максимально. Разом із тим, потреба в спілкуванні представлена на низькому рівні.
48. $A_2B_3C_1X_2$	105	Загалом середній, незбалансований рівень. Достатньо добре проявляється потреба в досягненнях та інтелектуальні здібності, максимально виражена потреба в спілкуванні, потреба у співчутті виражена слабо.
49. $A_1B_2C_2X_3$	135	У цілому середній, близький до високого, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре проявляються потреби в спілкуванні та співчутті, потреба в досягненнях, навпаки, виражена слабо. Разом із тим, інтелектуальні завдання розв'язані на високому рівні.
50. $A_3B_2C_2X_1$	90	У цілому низький, близький до середнього, рівень схильності до педагогічної діяльності. Достатньо добре проявляється потреба у співчутті й спілкуванні. Найбільш яскраво виражена потреба в досягненнях. Водночас інтелектуальні завдання розв'язані на низькому рівні.
51. $A_3B_2C_2X_2$	110	Загалом середній, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Найбільш яскраво проявляється потреба в досягненнях, останні три завдання виконані на доброму рівні.
52. $A_2B_3C_2X_2$	120	У цілому середній збалансований рівень. Найбільш яскраво, максимально проявляється потреба в спілкуванні, останні три завдання виконані на доброму рівні.
53. $A_2B_2C_3X_2$	130	У цілому середній збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Найбільш яскраво, максимально проявляється потреба в співчутті, останні три завдання виконані на доброму рівні.
54. $A_2B_2C_2X_3$	140	У цілому середній, близький до високого, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Найбільш яскраво, максимально проявляються інтелектуальні здібності, останні три завдання (рівень розвитку потреб у досягненнях, спілкуванні, співчутті) виконані на доброму рівні.
55. $A_1B_2C_3X_3$	165	Загалом високий, близький до середнього, незбалансований рівень. Максимально виражені потреба у співчутті й інтелектуальні здібності. Потреба в спілкуванні представлена на середньому, потреба в досягненнях – на низькому рівнях.

1	2	3
56. A ₂ B ₁ C ₃ X ₃	160	У цілому високий, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Максимально виражені потреба у співчутті й інтелектуальні здібності. Потреба в досягненнях представлена на середньому, потреба у спілкуванні – на низькому рівнях.
57. A ₃ B ₃ C ₁ X ₂	115	Загалом середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються потреби в досягненнях і спілкуванні. Інтелектуальні завдання розв'язані добре, слабо виражена потреба у співчутті.
58. A ₁ B ₃ C ₂ X ₃	110	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявляються потреби в досягненнях і спілкуванні, потреба у співчутті виражена на середньому рівні. Разом із тим інтелектуальні завдання розв'язані слабо.
59. A ₁ B ₃ C ₂ X ₃	155	У цілому високий, близький до середнього, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в спілкуванні, дуже добре розв'язані інтелектуальні завдання, потреба у співчутті виражена на середньому рівні, потреба в досягненнях, навпаки, на низькому.
60. A ₂ B ₃ C ₁ X ₃	145	Загалом середній, близький до високого, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в спілкуванні, дуже добре розв'язані інтелектуальні завдання, потреба у співчутті виражена на низькому рівні, потреба в досягненнях оцінена середнім показником.
61. A ₃ B ₁ C ₃ X ₂	130	У цілому середній незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в досягненнях і співчутті, потреба в спілкуванні, навпаки, на низькому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані добре.
62. A ₃ B ₂ C ₃ X ₁	120	Загалом середній незбалансований рівень. Особливо яскраво, проявилися потреби в досягненнях і співчутті; потреба в спілкуванні на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані слабо.
63. A ₁ B ₃ C ₃ X ₂	145	У цілому середній, близький до високого, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилися потреби в спілкуванні та співчутті, потреба в досягненнях навпаки, виражена мало. Разом із тим інтелектуальні завдання розв'язані добре, на середньому рівні.

1	2	3
64. $A_2B_3C_3X_1$	130	У цілому середній, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилися потреби у співчутті та спілкуванні, потреба в досягненнях виражена достатньо добре. Водночас інтелектуальні завдання розв'язані слабо, на низькому рівні.
65. $A_3B_1C_2X_3$	140	Загалом середній, близький до високого, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в досягненнях, інші потреби: у співчутті – на середньому; у спілкуванні – на низькому рівнях. Інтелектуальні завдання розв'язані добре.
66. $A_2B_2C_1X_3$	135	У цілому середній, близький до високого, незбалансований рівень. Особливо яскраво проявилася потреба в досягненнях. Інші потреби: у співчутті – на низькому; у спілкуванні – на середньому рівнях.
67. $A_1B_3C_3X_3$	185	Загалом найвищий, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Якщо потреби у співчутті та спілкуванні виражені дуже сильно, то потреба в досягненнях – на низькому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.
68. $A_3B_1C_3X_3$	170	У цілому високий, незбалансований рівень. Якщо потреби в досягненнях і співчутті виражені дуже сильно, то потреба в спілкуванні – на низькому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.
69. $A_3B_3C_1X_3$	155	Загалом високий, незбалансований рівень. Якщо потреби в досягненнях і спілкуванні виражені дуже сильно, то потреба у співчутті – на низькому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані добре.
70. $A_3B_3C_3X_1$	140	У цілому середній, близький до високого, незбалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі потреби (у досягненнях, спілкуванні, співчутті) виражені дуже яскраво. Заразом інтелектуальні завдання розв'язані на низькому рівні.
71. $A_2B_2C_3X_3$	170	У цілому високий збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреба у співчутті виражена дуже сильно. Інші потреби (у досягненнях і спілкуванні) – на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.
72. $A_3B_3C_2X_2$	130	Загалом середній збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Потреби в досягненнях і спілкуванні виражені дуже яскраво, потреба у співчутті – на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані на достатньому рівні.

1	2	3
73. A ₂ B ₃ C ₂ X ₃	160	У цілому високий, близький до середнього, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилася потреба в спілкуванні. Інші потреби (у співчутті та досягненнях) виражені на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.
74. A ₃ B ₂ C ₃ X ₂	140	Загалом середній, близький до високого, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилися потреби в досягненнях і співчутті, потреба в спілкуванні виражена на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані достатньо добре.
75. A ₂ B ₃ C ₃ X ₂	150	У цілому високий, близький до середнього, збалансований: рівень схильності до педагогічної діяльності. Особливо яскраво проявилися потреби в спілкуванні та співчутті, потреба в досягненнях виражена середньо. Інтелектуальні завдання розв'язані достатньо добре.
76. A ₃ B ₂ C ₂ X ₃	150	У цілому високий, близький до середнього, збалансований рівень. Особливо яскраво проявилася потреба в досягненнях, інші потреби (у спілкуванні й співчутті) виражені на середньому рівні. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.
77. A ₂ B ₃ C ₃ X ₃	190	У цілому найвищий, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі завдання розв'язані дуже добре, лише потреба в досягненнях на середньому рівні.
78. A ₃ B ₂ C ₃ X ₃	180	Загалом високий, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі завдання розв'язані дуже добре, лише потреба в спілкуванні на середньому рівні.
79. A ₃ B ₃ C ₂ X ₃	170	У цілому високий, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі завдання розв'язані дуже добре, лише потреба у співчутті на середньому рівні.
80. A ₃ B ₃ C ₃ X ₂	160	Загалом високий, збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Усі потреби проявилися дуже яскраво (потреба у співчутті, спілкуванні, досягненнях). Інтелектуальні завдання розв'язані на достатньо доброму, середньому рівні.
81. A ₃ B ₃ C ₃ X ₃	200	У цілому найвищий, максимально збалансований рівень схильності до педагогічної діяльності. Ви набрали найбільшу кількість можливих балів. Усі види потреб (у спілкуванні, досягненнях, співчутті) виражені дуже яскраво. Інтелектуальні завдання розв'язані дуже добре.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ І. Основні вимоги до якостей особистості вчителя як основа діагностики задатків до педагогічних здібностей.....	6
Розділ 2. Самовиховання – один із головних шляхів оволодіння професійно-педагогічною культурою.....	9
Розділ 3. Програма профорієнтаційної діагностики схильності до педагогічної діяльності.....	12
Розділ 4. Шляхи організації самовиховання старшокласників відносно формування схильності до педагогічної професії (фрагменти занять із майбутніми вчителями).....	28
Рекомендовані літературні джерела з проблеми самопізнання.....	35
Рекомендовані літературні джерела з проблеми самовдосконалення.....	38
Додаток. Перелік варіантів виконання всіх чотирьох завдань.....	44

Наукове видання

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ОСНОВІ ДІАГНОСТИКИ
СХИЛЬНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Методичні рекомендації
на допомогу класним керівникам,
практичним психологам, ліцеїстам

Вид. 2-ге, випр. і доп.

Упорядники:

Богдан Кіндратюк, Світлана Литвин-Кіндратюк

Головний редактор	Василь Головчак
Комп'ютерний набір	Богдан Кіндратюк
Комп'ютерне верстання	Віра Яремко

Підп. до друку 30.05.2023. Формат 60×84/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум. друк. арк. 3,0.
Тираж 300 пр.

Видавець

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел. 75–13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7616 від 26.05.2022

Виготовлювач

Приватний підприємець Бойчук А. Б.
Івано-Франківськ, тел. (0342) 559464
Свідоцтво про держреєстрацію № 11196 від 25.05.2001

Телефони, електронні адреси упорядників: (067)342 47 08; e-mail: lytvynkindr@ukr.net
(067) 342 21 65; e-mail: bohkind@ukr.net